

30к-3

1844

66.186.379

1 МАЯ

РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА
№ 4 КРАСАВІК 1966

Канстанцыя БУЙЛА

* * *

Спіць сыноч мой любы, спіць, спакойна дыша...
Хай жа будзе ціша! Хай жа будзе ціша...
Ён ляжыць, спавіты ў тонкі, мяккі кужаль,
Бо яшчэ маленькі і зусім нядужы.
Ён — як той агеньчык, — ўспыхнуў вось няясна,
Калыхнецца ветрык — ён прыцяміцца, гасне,
Колькі ж трэба ўвагі і душэўнай сілы,
Каб свяціў, не цьміўся мой праменьчык мілы.
І сяджу ўсю ночку, не сказаўшы слова,
Усю душу сыночку я аддаць гатова.
Колькі калыханак я яму прапела;
— «Вырасці, арлёнак, добрым, дужым, смелым,
Кропелька мая ты, кропля залатая,

Спяць жучкі і мушкі, птушкі не лятаюць,
Зайчык за мяжою затуліўся ў полі,
Спіць і ён, вушасты, наскокаўся ўволю,
Зоркі залатыя над табой не гаснуць,
Заглядае ціха ў вокны месяц ясны —
Залівае шчодро вуліцу і хату
І тваю калыску бляскам белаватым...».
Спіць сыноч мой любы! Спіць, спакойна дыша...
Людзі, хай на свеце будзе мір і ціша!..
Хай нам жах ваенны ў жылах кроў не студзіць,
У мяне сыночак... Сын маленькі — людзі!
Ён ляжыць — спавіты і ледзь чутна дыша...
Хай жа будзе ціша... Хай жа будзе ціша!..

Уладзімір ПАЎЛАЎ

* * *

Люблю прахалоду вясновага бору,
Асенняй кладоўкі.
Мясціну куп'істую ў сонцы чабору,
Рамонак галоўкі.

Люблю пашукаць каля прыстані
тлумнай

Тупкага броду.
Па першай парашы прайсціся
задумна —

Адна асалода.

Я з маці спяшаюся павітацца
У полі між жнеяў.

Усмешку бяззубаму немаўляці
Схаваць не умею.
З дзядзімі сівымі прысесці звычайна
Дзе-небудзь на прызбе
І назіраю пільным сачыць сваю
тайну:

Прыдзе — не прыдзе!

Люблю на вяселлі віхурыцца
ў танцы,

Сябры дарагія.
А лепш вы аднойчы мяне
запытайце,

Чаго не люблю я!

ПЕРШАЕ мая. Свята свабоды,
свята аб'яднання ўсіх прагрэ-
сіўных сіл свету дзеля шчасця
чалавека. Свята Вясны, Сонца,
Дружбы. Я вельмі люблю Перша-
май. Люблю яго за песенную, звон-
кую радасць, за дзівоснае хара-
ство, за жыццесцвярджальную
сілу!

Я разумею, што мы, людзі воль-
най краіны, святкуем гэты дзень
інакш, чым працоўныя капіталі-
стычных краін. Я разумею, што

СВЯТА

свята міжнароднай салідарнасці
мае вялікі палітычны сэнс, але я
не магу не сказаць пра сваё асабі-
стае адчуванне радасці ў дні гэта-
га свята Вясны.

І вось сёння мне хочацца, каб
нашы пажаданні дабра і міру заля-
целі да нашых сяброў ва ўсіх краі-
нах, дзе Сонца і Радасць — пакуль
яшчэ толькі мара.

У кожнага з нас сэрца абліваец-
ца крывёю пры думках пра падзеі
ў В'етнаме. Там гінуць жанчыны,
дзеці, гараць гарады, пасевы. Вя-
дома, усім сэрцам мы на баку на-
родаў, якія змагаюцца, і памагаем
мы ім не толькі сваімі сімпатыямі
і добрымі пажаданнямі...

Кожнага з нас ахоплівае жах
пры ўспаміне пра тое, што было ў
нас у Мінску яшчэ параўнаўча ня-
даўна, у дні страшэннага фашысц-
кага нашэсця. І таму яшчэ больш
любіш усё тое, што акружае нас
зараз...

Слухай нас, Зямля, слухайце,
людзі! Мы гаворым з Краіны Са-
ветаў, дзе пануе раўнапраўе, дзе
ўсё дзеля чалавека, дзеля яго шча-
сця. Пра гэта гаварылася з трыбу-
ны XXIII з'езда Камуністычнай
партыі Савецкага Саюза. Бо няма
ў нашай партыі, у Савецкай дзяр-
жавы больш важных задач, чым
дабрабыт савецкіх людзей.

Усмешка. Сонечная ўсмешка
асвятляе ў гэты дзень твары

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 4

КРАСАВІК
1966

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ДРУГІ

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

66.186.379

ўсіх — і маладых, і пажылых, і зусім юных. І гэта цудоўна. Людзі павінны ўсміхацца адзін аднаму, усміхацца думкам сваім, сваім марам.

Людзі павінны ўмець марыць! Хіба наша жыццё — не ўвасабленне мары лепшых розумаў чалавечтва? Хіба ёсць мяжа адважным здзяйсненням творчага генія?

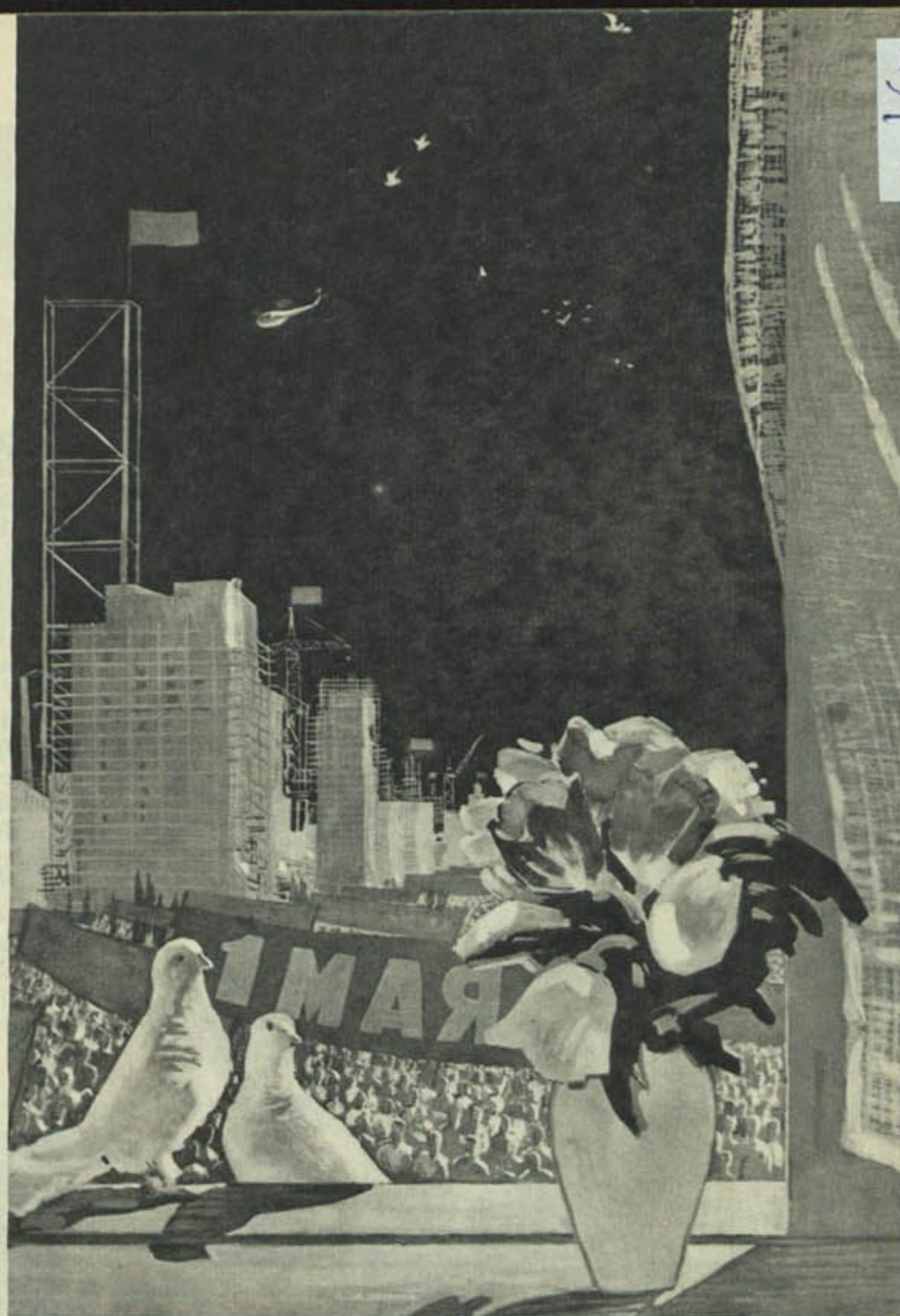
Непакоіцца трэба пра іншае — пра тое, як бы не адстаць, як бы

ВЯСНЫ

жыццё не абагнала цябе, не апярэдзіла тваю мару. Значыць — «твары, выдумляй, спрабуй», як скажаў паэт. Выдумляй, таму што тое, аб чым мы сёння яшчэ марым, — заўтра будзе рэальнасцю. Спра-

Па прапанове канструктараў Мінскага трантарнага завода некаторыя металічныя дэталі ў машыне з поспехам замяніла пластмаса. У гэтай нашоўнай навінцы ёсць таксама творчая думка інжынераў-канструктараў Святланы Котавай (злева) і Паліны Скачок.

Фота Ул. Лупейкі. (БЕЛТА).

30к-3
1844

ВЛМ

буй. Абавязкова спрабуй. Людзі павінны ўсё прапусціць праз свае рукі, праз радасць апрабавання, праз радасць знаходкі, радасць працы. Скажыце мне, дзе, у якой іншай краіне праца — не проста сродак да існавання, а радасць?

Вялікая, перапаўняючая душу, усхваляваная радасць?

Так, я зноў вяртаюся да сваіх адчуванняў...

У гэты дзень цяжка ўседзець дома. Усе выходзяць на вуліцу — выходжу і я. Гляджу навокал і зноў усміхаюся... Чаму? Таму, што вакол шмат добрых людзей — знаёмых і незнаёмых, таму, што надзіва прыгожая сёння зямля — сагрэтая веснавым сонцам, аблашчаная цёплым ветрам... А наш Мінск? Святочны, стройны, малады, звонкі... Шмат дзетвары на вуліцах, шмат кветак, мора фарбаў. І сцягі як сімвал чалавечай перамогі...

Першамай. Мірнае жыццё. Цяпло роднай зямлі. І на душы ў мяне сёння цёпла: мая Айчына заліта сонцам...

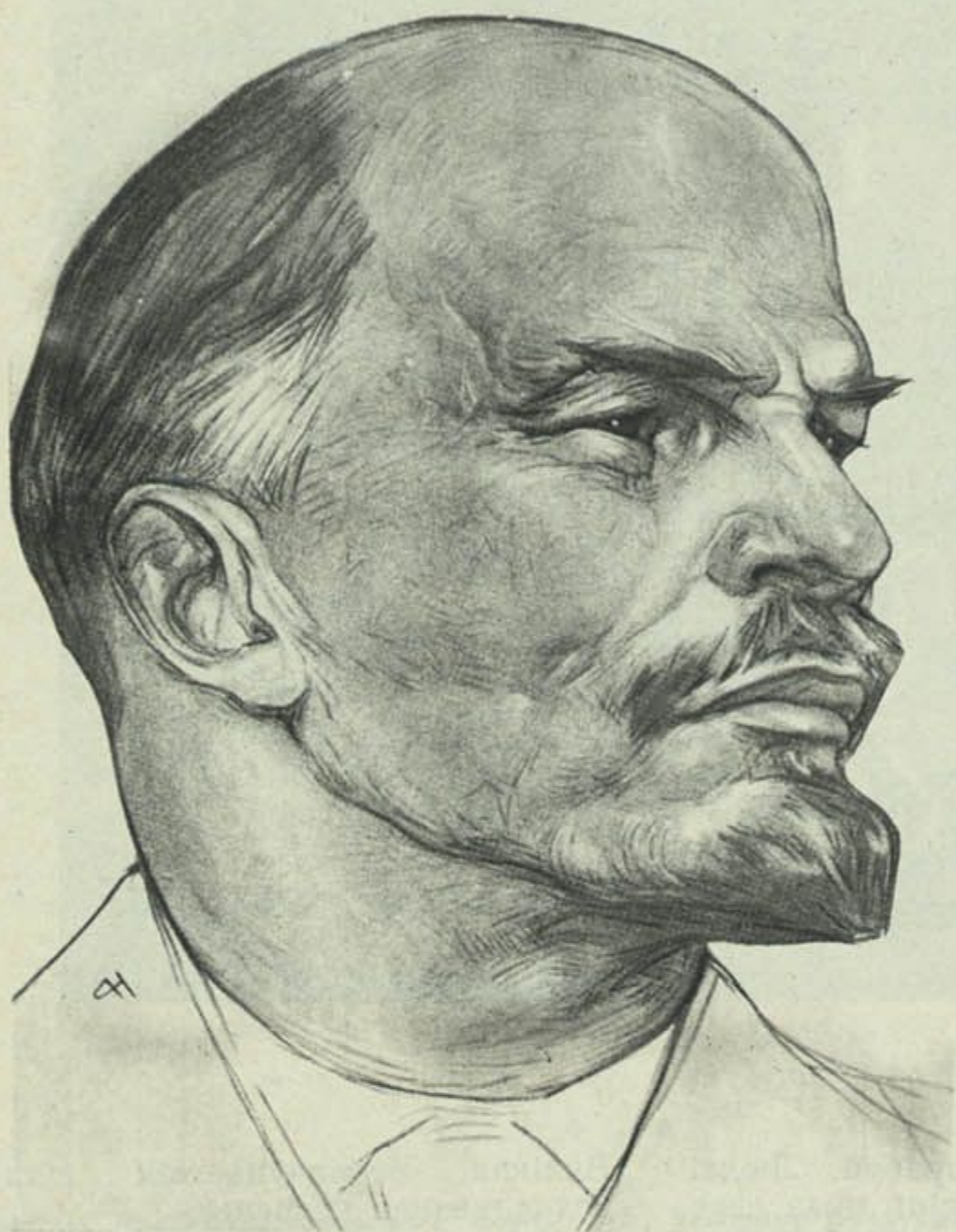
Ідзе свята Вясны! Ідзе шумна, радасна, упэўнена. Поступ сёлетняй вясны асабліва магутны: краіна ўступіла ў новае пяцігоддзе — пяцігоддзе святла, надзей, у пяцігоддзе вялікіх здзяйсненняў.

Зінаіда БРАВАРСКАЯ,
заслужаная артыстка БССР.

Дзяржаўная
бібліятэка
БССР
1957 г.

АБЛІЧЧА ЛЕНІНА ЯК ЧАЛАВЕКА

Н. К. КРУПСКАЯ

Аблічча Леніна як чалавека надзвычай цікавіць моладзь. Я хачу сёння спыніцца на гэтым пытанні... Ленін быў рэвалюцыйным марксістам і калектывістам да глыбіні душы. Усё яго жыццё, дзейнасць былі падпарадкаваны адной вялікай мэце — барацьбе за перамогу сацыялізма. І гэта накладвала адбітак на ўсе яго пачуцці і думкі. Ён быў далёкі ад усякай дробязнасці, дробнай зайздасці, злосці, помслівасці, фанабэрыі, вельмі ўласцівых дробнаўласніцкім індывідуалістам.

Ленін змагаўся, рэзка ставіў пытанні, але ніколі не ўносіў ён у спрэчкі нічога асабістага, падыходзіў да пытанняў з пункту гледжання справы, і таму таварышы звычайна не крыўдзіліся на яго рэзкасць. Ён вельмі ўважліва ўглядаўся ў людзей, ўслухоўваўся ў тое, што яны гаварылі, стараўся ахапіць самую сутнасць, і таму ён умеў па раду нязначных дробязей улоўліваць аблічча чалавека, умеў надзвычай чула падыходзіць да людзей, раскрываць у іх усё добрае, каштоўнае, што можна паставіць на службу агульнай справе.

Пастаянна даводзілася назіраць, як, прыходзячы да Ільіча, чалавек становіўся іншым, і за гэта любілі таварышы Ільіча, а сам ён чэрпаў з гутарак з імі столькі, колькі вельмі рэдка хто іншы мог пачэрпнуць. Вучыцца ў жыцця, у людзей не ўсякі ўмее. Ільіч умеў.

У АСАБІСТАЙ БІБЛІЯТЭЦЫ ЛЕНІНА

ШУШАНІКА МАНУЧАР'ЯНЦ

КАЛІ Савецкі ўрад пераехаў з Піцера ў Маскву і Уладзімір Ільіч ужо жыў і працаваў у Крамлі, яму спатрэбіўся бібліятэкар.

Сакратар Уладзіміра Ільіча пазваніла загадчыку Дзяржаўнага выдавецтва В. В. Вароўскаму, дзе я працавала, і папрасіла, каб я прыйшла перагаварыць з Уладзімірам Ільічам накіонт работы. Я страшэнна расхвалывалася: «Ці змагу я працаваць у Леніна, а галоўнае — ці спраўлюся?» — пакутліва пытала я ў сябе. Я, вядома, завагалася, і калі толькі заікнулася пра гэта таварышу Вароўскаму, той, звычайна заўсёды такі карэктны і ветлівы, рэзка адказаў мне:

2 — Кожны марыць хоць бы толькі пабачыць

Леніна, а вы яшчэ раздумваеце...

Карацей кажучы, Вацлаў Вацлававіч пераканаў мяне, але папярэдзіў:

— Глядзіце, не спазняйцеся, Уладзімір Ільіч любіць дакладнасць і акуратнасць.

14 сакавіка 1920 года роўна а чацвёртай гадзіне дня я з хваляваннем пераступіла парог залы пасяджэнняў Саўнаркома, дзе Уладзімір Ільіч павінен быў са мною гутарыць. Ubачыўшы мяне, ён так ветліва са мною прывітаўся, што ўсё маё хваляванне адразу некуды знікла. Пасадзіўшы мяне побач з сабой, ён пачаў распытваць, ці спецыяліст я, ці знаёма з бібліятэчнай справай, ці змагу даставаць патрэбную яму літа-

ратуру. Пасля гутаркі Уладзімір Ільіч прапанаваў мне пазнаёміцца з яго бібліятэкай і пачынаць работу.

Калі я ўвайшла ў кабінет Старшыні Савета Народных Камісараў, то была здзіўлена скромнасцю і прастатой яго абстаноўкі. Нічога лішняга. Стол, ля акна, налева ад пісьмовага стала, этажэрка, стэлаж для газет, любімая пальма Уладзіміра Ільіча. Мяне таксама здзівіла і невялі-

кая колькасць кніг: мне чамусьці здавалася, што ў Леніна павінна быць вялікая бібліятэка. Пазней, праўда, я зразумела, чаму Уладзімір Ільіч пакідаў сабе нямнога кніг — толькі тыя, якія неабходны яму для работы і даведак.

Якая ж літаратура знаходзілася ў шафах кабінета Уладзіміра Ільіча? Перш за ўсё творы Маркса і Энгельса. Уладзімір Ільіч вельмі цікавіўся іх перапіскай. Памятаю; ад-

Навек захавалася ў сэрцы маім памяць аб сустрэчах з Уладзімірам Ільічам Леніным. Пасля перамогі Савецкай улады ў Расіі мне давалася на працягу некалькіх гадоў працаваць у асабістай бібліятэцы Леніна. Пра сустрэчы з Уладзімірам Ільічам, пра работу пад яго кіраўніцтвам мне і хочацца расказаць вам, дарагія чытачкі.

Клопаты пра таварышаў былі яго характэрнай рысай. Ён клапаціўся пра іх і седзячы ў турме, і знаходзячыся на волі, у ссыльцы, у эміграцыі, і калі ён стаў Старшынёй Савета Народных Камісараў. Клапаціўся не толькі пра таварышаў, але і пра вельмі далёкіх людзей, якія мелі патрэбу ў яго дапамозе. У адзіным пісьме Ільіча, якое захавалася ў мяне, ёсць такая фраза: «Пісьмы накіонт дапамогі, якія да цябе часам прыходзяць, я чытаю і стараюся зрабіць, што можна»¹. Гэта было ўлетку 1919 г., калі іншых клопатаў было ў Ільіча больш чым дастаткова. Ішла грамадзянская вайна ва ўсю. У тым жа пісьме ён піша: «Крым, здаецца, зноў у белых»². Справы было больш чым дастаткова, але ніколі я не чула ад Ільіча, што яму няма часу, калі справа ішла пра дапамогу людзям.

Ён мне заўсёды гаварыў, што я павінна больш клапаціцца пра таварышаў па рабоце, і аднойчы, калі ў час чысткі партыі беспадстаўна нападлі на аднаго з маіх работнікаў па Наркамасвеце, ён знайшоў час капацца ў старой літаратуры, каб знайсці матэрыял, што гэты работнік, яшчэ будучы бундаўцам, яшчэ да Кастрычніка абараняў бальшавікоў.

Ленін — добры чалавек, кажуць некаторыя. Але слова «добры», узятае са старога лексікона дабрачыннасці, мала прыдатнае да Ільіча, яно нейкае недастатковае і недакладнае.

Ніколі не было ў Ільіча ні сямейнай, ні гурткавай замкнёнасці, такой характэрнай для старых часоў. Ён ніколі не аддзяляў асабістае ад грамадскага. Гэта ў яго злівалася ў адно цэлае. Ніколі не мог бы ён пакахаць жанчыну, з якой бы ён разыходзіўся ў поглядах, якая не была б таварышам па рабоце. Ён страсна прывязваўся да людзей — тыповая яго прыхільнасць да Пляханава, ад якой ён так шмат атрымаў, але

¹ Ул. І. Ленін. Творы, т. 37, стар. 454.

² Там жа.

нойчы Уладзімір Ільіч папрасіў мяне дастаць пісьмы Маркса да Кугельмана са сваёй прадмовай. Гэтая кніга была перакладзена сястрой Леніна М. І. Ульянавай. У другі раз ён папрасіў пераплесці разам брашуры Маркса па гісторыі Германіі, па гісторыі Францыі, брашуры Ул. І. Леніна 1905—1907 і 1915—1919 гадоў і іншыя.

Творы рэвалюцыйных дэмакратаў Бялінскага, Дабралюбава, Герцэна, Пісарава, Чарнышэўскага, а таксама творы Пляханава запаўнялі кніжныя шафы кабінета Уладзіміра Ільіча. Нямала месца займала ў шафах і мастацкая літаратура — творы рускіх і замежных класікаў. Аднойчы, зайшоўшы ў кабінет да Уладзіміра Ільіча, я ўбачыла том «Вайны і міру», раскрыты на старонцы з апісаннем палявання...

У кабінете Уладзіміра Ільіча было шмат выданняў энцыклапедычных слоўнікаў, якімі ён часта карыстаўся. Аднойчы Уладзімір Ільіч папрасіў мяне дастаць яму балгара-рускі слоўнік. Слоўнік я не змагла дастаць, а да стала «Падручнік бал-

гарскай мовы» прафесара В. Н. Шчэпкіна. Але 5 сакавіка 1921 года Георгій Дзімітраў падарыў Уладзіміру Ільічу ад імя ЦК Балгарскай кампартыі першую частку балгара-французскага і французска-балгарскага слоўніка з даравальным надпісам. Гэты слоўнік і па сённяшні дзень знаходзіцца на «вяртушцы» ў крамлёўскім кабінете Леніна.

Аднойчы Уладзімір Ільіч папрасіў мяне дастаць італьяна-рускі слоўнік, пераплесці яго і паставіць на «вяртушку». Калі я сказала, што слоўнік ужо стаіць на месцы, Уладзімір Ільіч усміхнуўся і здзіўлена спытаў:

— Ужо зроблена? Так хутка? Мерсі, мерсі. Шкада, што не хапае часу чытаць па-італьянску. (Хоць італьянскую газету «Аванці» Уладзімір Ільіч атрымліваў і праглядаў рэгулярна).

Чытацкам, напэўна, будзе цікава ведаць, што такое «вяртушка»? Так Уладзімір Ільіч называў асобныя этажэркі, якія верцяцца. Яны стаялі паабпал яго пісьмовага стала. Уладзімір Ільіч вельмі аберагаў правую «вяртушку» і не адразу дапусціў мяне

гэта ніколі не перашкаджала яму ваяваць ва ўсю з Пляханавым, калі ён бачыў, што Пляханаў не мае рацыі.

Поспехі справы глыбока радавалі Ільіча. Справа — гэта было тое, чым ён жыў, што ён любіў і што яго захапляла. Ленін стараўся як мага бліжэй падыйсці да масы, і ён умеў гэта рабіць. Сувязь з рабочымі давала яму самому вельмі многае. Давала сапраўднае разуменне задач барацьбы пралетарыята на кожным этапе. Калі мы ўважліва вывучым, як працаваў Ленін як навуковы работнік, як прапагандыст, як літаратар, як рэдактар, як арганізатар, мы зразумеем яго і як чалавека. З тысячы заўваг, нават асобных выразаў, абаротаў мовы, раскіданых у яго артыкулах і прамовах, глядзіць асоба Ільіча — калектывіста, барацьбіта за рабочую справу. Быць калектывістам, барацьбітом за рабочую справу — вялікае шчасце. Чалавек увесь час адчувае, як усё шырэй становіцца яго круггляд, паглыбляецца разуменне жыцця, пашыраецца поле дзейнасці, як расце яго ўменне працаваць; ён адчувае, як ён расце разам з ростам масы, разам з ростам справы. І таму так заразліва смяяўся Ільіч, так весела жартаваў, так любіў ён «зялёнае дрэва жыцця», столькі радасці давала яму жыццё. Ленін не мог бы стаць такім, якім ён быў, калі б ён жыў у іншую эпоху, а не ў эпоху пралетарскай рэвалюцыі і будаўніцтва сацыялізма. Тэорыя марксізма дала яму глыбокую неабходную дальназоркасць, барацьба і работа ў выключнай блізкасці да пралетарыята за справу пралетарыята выхавалі ў Ільічу рысы чалавека будучага, аблічча якога так адрозніваецца ад аблічча дваранскага героя, ад аблічча буржуазнага і дробнабуржуазнага героя, такіх далёкіх ад натоўпу, ад масы.

Зразумець Ільіча як чалавека — значыць глыбей, лепей зразумець, што такое будаўніцтва сацыялізма, значыць адчуць аблічча чалавека сацыялістычнага ладу.

да яе. На гэтай «вяртушцы» стаяў увесь даведачны матэрыял, неабходны Уладзіміру Ільічу для работы: слоўнік Даля, італьяна-рускі, французска-рускі, нямецка-рускі, украінскі, падручнік балгарскай мовы, даведнікі партыйнага работніка, пратаколы з'ездаў партыі, канферэнцый, збор узаконненняў і распараджэнняў Рабочага і Сялянскага ўрада, статыстычныя даведнікі і іншыя матэрыялы. Чапаць гэтыя кнігі з «вяртушкі» было нельга. Якія ж кнігі заказваў Уладзімір Ільіч? Самыя разнастайныя: па пытаннях філасофіі, логікі, статыстыкі, па сістэме планавання, па навуковай арганізацыі працы, па пытаннях новай эканамічнай палітыкі, аб жыцці і дзейнасці кампартыі іншых краін, творы Сінклера (на англійскай мове) і іншыя. Па просьбе Уладзіміра Ільіча былі выпісаны кнігі пра Індыю.

Уладзімір Ільіч любіў чытаць з алоўкам у руцэ і рабіць тут жа паметкі на палях часопісаў, кніг, газет. Вядома, я не магу прывесці ўсе паметкі Уладзіміра Ільіча, але некаторыя з іх я памятаю. На

вокладцы кнігі Ф. Энгельса «Палітычнае завяшчанне» Уладзімір Ільіч піша: «Захаваць на паліцы 30/IX 1922 года — Ленін». Вось іншых паметкі на кнігах: «У маю бібліятэку». «На стол Леніна». «Гм, так, так!?» «Tres bien» (добра сказана), «richtig» (правільна).

Аднойчы сястра Леніна Марыя Ільінічна перадала мне просьбу Уладзіміра Ільіча разабраць кнігі ў яго пакоі. Я ніколі раней не бывала ў іх кватэры. Калі я ўвайшла, мяне, як і ўсіх, хто бываў тут раней, здзівіла скромнасць яе абстаноўкі. На наступны дзень, калі я прыйшла ў рабочы кабінет Леніна, у куце было складзена шмат кніг, перанесеных з яго пакоя. Уладзімір Ільіч папрасіў іх разабраць, а сам пайшоў на пасяджэнне Саўнаркома. Я не хацела пакідаць кнігі неразобранымі і працавала дапазна. Уладзімір Ільіч вярнуўся ў кабінет гадзіне а дваццацатай або а першай гадзіне ночы, застаўшы мяне за работай, вельмі раззлаваўся і сказаў:

— Хіба нельга было гэта зрабіць заўтра?

Я адказала:

— Уладзімір Ільіч,

але ж вы таксама да гэтага часу працавалі.

Ленін усміхнуўся і прагаварыў:

— А мне так трэба...

...На паліцах асабістай бібліятэкі Уладзіміра Ільіча захоўваецца шмат кніг з даравальнымі надпісамі ад вучоных, пісьменнікаў, сяброў. Некаторыя з гэтых надпісаў мне добра запомніліся.

Кліменцій Аркадзевіч Ціміразеў прыслаў Уладзіміру Ільічу сваю кнігу з такім надпісам: «Глыбокапаважанаму Уладзіміру Ільічу Леніну ад К. Ціміразева, які лічыць за шчасце быць яго сучаснікам і сведкай яго слаўнай дзейнасці».

Георгій Дзімітраў на балгара-французскім слоўніку напісаў: «Нашаму любімаму настаўніку і незаменнаму правадыру сусветнай пралетарскай рэвалюцыі т. Леніну». Захоўваецца ў бібліятэцы Леніна і экзэмпляр п'есы Бернарда Шоу «Назад да Мафусаіла». На вокладцы надпіс: «Леніну, адзінаму еўрапейскаму правіцелю, які валодае талентам, характарам і ведамі, якія адпавядаюць яго адказнаму становішчу».

Працуючы ў бібліятэцы Уладзіміра Ільіча Леніна, я часта бачыла ў яго Аляксея Максімавіча Горкага. Сама я пазнаёмілася з Горкім яшчэ на Капры, у час маёй эміграцыі. Тады я часта бывала на віле «Серафіна», дзе жылі Аляксей Максімавіч Горкі і Марыя Фёдораўна Андрэева. Раз на тыдзень, — здаецца, гэта бывала па суботніх днях, — у кабінэце Аляксея Максімавіча збіраліся маладыя пісьменнікі, і пачыналася сур'ёзная размова аб літаратуры, своеасаблівы пісьменніцкі семінар. Аляксей Максімавіч і Марыя Фёдораўна па-сяброўску, цёпла да мяне адносіліся...

І вось я зноў убачыла Аляксея Максімавіча ў кабінэце Уладзіміра Ільіча. Ленін заўсёды з нейкай нецярплівасцю чакаў яго. І калі даведваўся, што прыехаў Горкі, выходзіў з кабінета, ішоў яму на сустрэчу і, паўабнаўшы яго,

праводзіў у свой кабінет, усаджваў у глыбокае скураное крэсла, блізка падсоўваў да яго сваё, і пачыналася сяброўская гутарка. А мы, супрацоўнікі, толькі чулі жыццярэдасны смех Уладзіміра Ільіча і глухаваты басок Горкага...

Мне заўсёды хацелася пабыць у кабінэце Уладзіміра Ільіча і паглядзець, як ён працуе. Часам ён дазваляў заставацца там, калі ён каго-небудзь прымаў або працаваў сам. Што мяне здзіўляла, дык гэта тое, з якой маланкавай хуткасцю Уладзімір Ільіч праглядаў кнігі. А пісаў ён так хутка, што цяжка было ўсачыць за рухам пяра.

Успамінаю адзін выпадак у час майго дзяжурства. Гэта было яшчэ ў самым пачатку маёй работы ў Леніна. Выклікае мяне Уладзімір Ільіч і просіць адправіць сакрэтны пакет і пры гэтым гаворыць «прашыйце і самі запячатайце сургучом». І, усміхаючыся, пытае:

«А вы гэта ўмеете рабіць? Даведайцеся, дзе знаходзіцца адрасат, каб дарэмна не ганяць самакатчыкаў. Пашліце пад асабістую распіску і абавязкова правярце атрыманне».

Працаваць з Уладзімірам Ільічом было радасна. Да людзей, якія яго акружалі, ён адносіўся з вялікім клопатам, цёплінёй і сардэчнасцю. Свае распараджэнні Уладзімір Ільіч амаль заўсёды суправаджаў жартаўлівымі заўвагамі. Смех яго быў нейкі бадзёры, жыццесцвярджальны. У той жа час Уладзімір Ільіч быў надзвычай строгі, патрабаваў ад нас чоткасці, дакладнасці і аператыўнасці. Усе вучыліся ў яго працаваць арганізавана, правяраць выкананне (гэтаму Уладзімір Ільіч надаваў вельмі вялікае значэнне), вучыліся ў яго чутым і ўважлівым адносінам да працоўных.

Вялікае шчасце выпала мне ў жыцці — працаваць паблізу ад Леніна, самага простага і сціплага, самага вялікага і мудрага чалавека нашай эпохі.

Літаратурны запіс Л. ПІНЧУК.

КРОПЛЯ І МОРА

Адкуль прыйшло гэтае пачуццё, гэтае жаданне берагчы ўсё дзяржаўнае, як сваё ўласнае, нават у тысячу разоў больш ашчадна, чым сваё? Адкуль яна ўзялася, гэтая патрэбнасць — эканоміць? Пэўна, з тых далёкіх пасляваенных часін, калі сабраліся мы, некалькі дзесяткаў рабочых, на тым месцы, дзе стаялі колісь карпусы нашай фабрыкі, і доўга, задуменна глядзелі на груды развалін... Калі потым па вінціку, па цагляначцы збіралі свае будучыя цэхі... Калі ўзялі ў рукі першую, далёка не дасканалую прадукцыю фабрыкі і ледзь не плакалі ад радасці: зноў жыве наша віцебская абутковая, наш «Чырвоны Кастрычнік»! Мы — гэта невялічкая група ўдоў, салдатак, дзяўчат...

Мінулі гады, дзесяцігоддзі. У новым прасторным закройным цэху той жа самай Віцебскай абутковай фабрыкі мне асабіста давялося перажыць хвіліны радаснага хвалявання: камуністы абралі мяне дэлегатам XXIII з'езда КПСС. І сказалі, што гэты вялікі гонар выпаў на долю ўсяго нашага калектыву менавіта за тое, што мы працуем гаспадарліва, стараемся такую каштоўную і патрэбную народнай гаспадарцы сыравіну, як скура, берагчы і эканоміць. За некалькі месяцаў да з'езда мы вырашылі стварыць у гонар нашага партыйнага форуму спецыяльны фонд эканоміі. Газеты сцвярджаюць, што ў нашага добрага пачатку былі крылы: яго падхапілі прадпрыемствы горада, рэспублікі.

А мне ў гэтыя дні чамусьці ўспаміналіся груды развалін, адзінокі будан, які застаўся ад некалі вялікай фабрыкі, і дзесяткі два тых дрэнна апранутых, паўгалодных дзяўчат і ўдоў, якія пачыналі аднаўляць фабрыку. У той час, цяжкі, пасляваенны час кожны кавалачак скуры быў ледзь не на вагу золата. Вось тады мы і пачалі свой паход, які прадаўжаецца гадамі. Паход за эканомію і беражлівасць.

З далёкага

Нарыс

Фота Ул. Вяхоткі.

Ларыса Гальмукова адпраўляецца ў рэйс.

Называлась наша бригада ў той час камсамольска-маладзёжнай. Пра нас пісалі ў газетах, расказвалі па радыё, нават брашуру аб метадах работы выдаі. А мяне, як брыгадзіра, узнагародзілі ордэнам Леніна. Многае змянілася на фабрыцы за два дзесяцігоддзі. Выраслі карпусы, абсталяваліся цэхі, прыйшлі дзесяткі, сотні новых рабочых. Але бригада наша асталася амаль такая па свайму складу, як была. Пасталелі толькі мы за два дзесяцігоддзі, набраліся вопыту, навучыліся працаваць лепш. Але ўсе мы бясконца шчаслівыя тым, што добрыя словы і спадзяванні, якія ўскладаліся на брыгаду ў пару яе маладосці, не забыліся, не згаслі.

Мне хочацца назваць прозвішчы людзей, якія працуюць са мною побач. Нельга не захапляцца справамі іхнімі, іхнім уменнем працаваць, эканоміць матэрыялы. Вера Бажкова, Ніна Саўчанка, Марыя Матышава, Еўдакія Клімчанка, Жэня Шылава, Алена Бесарабенка — вось ветэраны нашай брыгады.

Калі стала вядома, што я дэлегат з'езда, то многія знаёмыя і незнаёмыя людзі сустракалі мяне адным і тым жа словам:

— Шчаслівая!

А я і не хавала свайго шчасця. Гаварыла і гавару, што я і сапраўды вельмі шчаслівы чалавек. І не толькі таму, што на маю долю выпаў гонар удзельнічаць у рабоце гістарычнага з'езда партыі. А перш за ўсё таму, што ўсе нашы думкі, імкненні нашага калектыву знайшлі ўвасабленне ў рашэннях з'езда. Пачытайце іх яшчэ раз, і вы ўбачыце, якое значэнне надае наша партыя эканоміі і беражлівасці ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі і прамысловасці. І становіцца зразумелым, што азначае тая кропля, якую зберажэш ты, зберагуць твае таварышы па працы. Гэта тысячы дадатковых пар абутку, тысячы тон хлеба, мільёны метраў тканін, мільёны літраў малака.

Скажу пра сябе і сваю брыгаду. З таго матэрыялу, які сэканоміла я толькі за апошнія два месяцы, можна пашыць дадаткова дзевяць тысяч пар абутку. А ў нашай брыгадзе 29 рабочых. У кожнага — свой фонд эканоміі, у многіх не меншы, чым у мяне. Вось і памножце прыкладна 6 тысяч (у сярэднім) на 29. Колькі чалавек можа дадаткова абуць толькі адна наша брыгада за кошт сэканомленага матэрыялу!

Адзін асцярожны чалавек задаў нам аднойчы пытанне: а ці не шкодзіць якасці ваша эканомія. Можна абутак ад гэтага становіцца горшы? Упэўнена, што не так. За апошні час брыгада не атрымлівала рэкламацый ад пакупнікоў — а гэта ж галоўны паказчык якасці нашай працы, наша галоўная мерка. Вядома, эканоміць патрэбна з розумам: добра ведаць тапаграфію скуру, «нутром» адчуваць, дзе лепшыя кавалкі, — тыя, што ідуць на аснову, — і дзе горшыя.

«Нутром» — гэта я, канешне, жартую. Без вучобы, без практычных навыкаў тут не абысціся. І мы вучымся адзін у аднаго, прыглядаемся да лепшых абутковых закройшчыкаў краіны. Стварылі сваю школу перадавога вопыту, свой грамадскі аддзел тэхнічнага кантролю. А яшчэ хочацца расказаць, што пажаночаму навялі парадак у цэху, дасканалы праверылі тэхнічны стан свайго абсталявання, пафарбавалі ў светлыя таны станкі, адрэгулявалі вентыляцыю і тэмпературу. І цэх наш паступова з падсобнага стаў амаль што вядучым на фабрыцы. Мы трымаем у сябе пераходны Чырвоны сцяг. І калі фабрыка асвойвае новую прадукцыю, пра нас гавораць:

— На закройны можна спадзявацца, ён не падвядзе.

Толькі за леташні год мы асвоілі 57 новых мадэлей абутку. І кожная новая мадэль — гэта творчая думка закройшчыка, пошукі новых метадаў працы, новага фонду эканоміі.

У падарунак XXIII з'езду КПСС наша фабрыка з сэканомленага скуртавару дадаткова пашыла 42 тысячы пар абутку. Наша брыгада сэканоміла 180 тысяч дэцыметраў хому, з якога пашыта 12 тысяч пар абутку. Я таксама сваё абавязальства па эканоміі матэрыялаў поўнасьцю выканалі.

Мне хочацца сёння звярнуць сваё слова са старонак «Работніцы і сялянкі» да ўсіх працаўніц прамысловасці. У нас з вамі — гаспадарлівыя вочы, ашчадныя рукі. І калі мы возьмемся за эканомію, за беражлівасць, калі будзем ваяваць, па-сапраўднаму ваяваць за кожны сантыметр, літр, грам, — наколькі мы ўзбагацім сваю краіну, колькі дарагіх кропляў увальём у мора народнага багацця!

Ганна ГАЛУБКОВА,
закройшчыца віцебскай абутковай
фабрыкі «Чырвоны Кастрычнік».

Рэйса...

Крынічка гэтая прыталася ўзбоч дарогі, што праходзіць з Ленінграда на Кіеў, непадалёк ад Доўска. Пад разлатай бярозай, што апусціла вецці-космы да самай зямлі, ціха булькае-струменіць ледзь прыкметны жывец. Летам пад чыстай, бы сляза, вадой на дне ручайка перакочваюцца дробныя каменчыкі, варушыцца асакі. Крынічка не замярзае і зімою. Пад пагоркам, дзе яна прыталася, часціком намятае ладныя сумёты снегу. А тут, дзе пульсее ручаёк, ціха і зацішна, і снег растае.

Ларыса Гальмукова любіць пад'ехаць да крынічкі, калі вяртаецца ў Гомель з далёкага рэйса. Выйдзе з кабіны, радасна расправіць анямелыя плечы.

— Змыем пыл далёкіх дарог!

Сцюдзёная вада прыемна бадзёрыць цела. У лісці бярозы шчабечуць птушкі. Паволі астывае натруджаны матор машыны. А потым —

зноў такая звыклая, абжытая за доўгі рэйс кабіна. Зноў мільгаюць паабпал дарогі тэлеграфныя слупы, вадакачкі, ганарыста паварочваюць бакі высокія элеватары...

Дарогі, дарогі! Іхнія асфальтавыя стужкі спускаюцца з пагоркаў у нізіны, перасякаюць па гулкіх мастах рэкі, забягаюць у лес. І вось паўз дарогу мільгаюць тоўстыя асіны, стрункія светлыя сосны, каржакаватыя дубы. Чаго толькі не перадумаеш за доўгі шлях, з кім не сустрэнешся!

Ад Гомеля да Куйбышава — дзве тысячы кіламетраў. Дзесяць дзён была ў дарозе Гальмукова. Калі пад'язджала да Сызрані, дык з жоўтага шырокага, бы мора, сланечнікавага поля выйшаў на дарогу чалавек. Падняў руку. Ларыса прытармазіла машыну.

— Падвясце, — папрасіў чалавек.

Ларыса адчыніла дзверцы кабіны.

— Сядайце! Да Сызрані далёка?

Чалавека трохі здзівіла, што шафёр — дзяўчына і едзе ў Куйбышаў аж з Беларусі. Ён аказаўся гаваркім субсясіднікам. Калі праязджалі адну з вёсак, растлумачыў:

— Гэтая вёска завецца Канадзей.

Спадарожнік расказаў, што працуе ён старшыней мясцовага калгаса. А ездзіў у горад запрасіць выкладчыкаў інстытута, каб развянчалі тут адзін «цуд». Прагнуліся аднойчы канадзейцы і бачаць: старая дуплістая таполя, што расла ля лагчыны,

«пераехала» на некалькі дзесяткаў метраў да іхніх сядзіб.

— Боскі знак, — пусціла пагалоску хітрая шаптуха. — Ніяначай, святая гэтая таполя.

— Ну, і павалілі веруючыя пад тое дрэва, — расказваў старшыня. — А тут уборка, самая гарачая пара...

— Што ж здарылася з таполяй? — пацікавілася Ларыса. — Яна сапраўды перабралася на новае месца?

— Будзем ехаць — пабачыце, — усміхнуўся старшыня.

Каля вёскі ён паказаў таполю — нічым не прыкметнае сучкаватае дрэва. Зямля вакол яе была вытаптана, як ток.

ЧЛЕН УРАДА

Галіне Аляксееўне Лагуновай шлюць пісьмы на адрас: Полацк, вул. Фрунзе, 78. Вельмі шмат пісьмаў.

І яна, яшчэ зусім маладая жанчына, нярэдка дае парады людзям сталым, пажылым. Звяртаюцца да яе людзі самых розных прафесій, з розным лёсам, расказваюць ёй, свайму дэпутату, намесніку Старшыні Вярхоўнага Савета рэспублікі, свае нягоды і радасці, дзеляцца самым важным, заповітным.

А яшчэ да Галіны Аляк-

сееўны часта наведваюцца карэспандэнты газет і часопісаў. І ў гэтым таксама няма нічога дзіўнага: можна сказаць, на нашых ва- чах вырасла Галіна Лагунова з радавой свінаркі ў дырэктара вялікага саўгаса «Полацкі».

Калі нашы зарубежныя госці сустракаюцца з такім прыкладам—дваццацішасцігадовая жанчына, вылучаная з жывёлаводства на пасаду намесніка прэзідэнта рэспублікі,—многія з іх шчыра дзівяцца.

Мы памятаем: яшчэ не

так даўно завіхалася яна на свінаферме саўгаса «Палата». Тоненькая, як былінка, дзяўчына адкор- млівала за год па 1200 парасят. Лёгка сказаць—ад- карміць кожнае парасё да беконнай кандыцыі...

Хутка загаварылі пра свінарку Галю з саўгаса «Палата». У 1962 годзе за поспехі ў развіцці свіна- гадоўлі ўрад узнагародзіў яе Малым Залатым меда- лем Выстаўкі дасягнен- няў народнай гаспадаркі СССР.

А потым паступіла ву- чыцца ў Вігосаўскі зоаветэрынарны тэхнікум, яе выбралі членам ЦК ЛКСМБ. У 1963 годзе яе—ужо вядомую ва ўсёй рэспубліцы свінарку—вы-

лучылі аднавяскоўцы дэ- путатам у Вярхоўны Савет БССР.

І гэта маладая жанчы- на ўпраўляецца ўсюды—і на адказнай пасадзе ды- рэктара саўгаса, і ва ўра- дзе Беларускай ССР. А між тым у Галіны Аляк- сееўны—сям'я, некалькі месяцаў назад сын нара- дзіўся.

Не так даўно мне зноў давялося пабываць у По- лацку. Я ведаў, што Галі- на Аляксееўна яшчэ ў дэ- крэтным водпуску, але маскоўскае выдавецтва «Молодая гвардия» папра- сіла тэрмінова падрыхта- ваць фотарэпартаж для кнігі аб выхаванцах кам- самола, адзін з раздзелаў якой прысвечаны Галіне

— А вось там таполя раней рас- ла,—паказаў старшыня.—У навуцы такія рэчы называюцца апоўзнямі, а ў народзе—паўзунамі. Возьме ды і папаўзе ў адзін які час глеба. І дрэвы на сабе павязе. Сёння ў нас лекцыю на гэтую тэму адзін канды- дат навук меўся прачытаць. Але і так ужо, бачыце, зарастаюць сцежкі, пра- таптанія да гэтага дрэва...

Старшыня цёпла развітаўся з Ла- рысай і доўга яшчэ задуменна гля- дзеў, як пыліла на роўнай дарозе яе машына.

Ох, і намучылася ў тую паездку Ларыса! Трэба было адолець круты перавал. Пярэднія колы машыны ўжо за лініяй стромы, вось-вось заднія таксама заедуць, і тады можна будзе ехаць далей. Натужна раве матор, у карбюратары закіпае вада. Ларыса ўвесь час трымае машыну на тарма- зах, каб не занесла на бок прычэп.

Сем тон грузу, металічныя лісты!

Следам за машынай Гальмуковай ішоў «КРАЗ». Ён не перабраўся са- мастойна цераз круты перавал, дава- лося цягнуць тросам. Потым шафёр выцраў з ілба пот і здзіўлена агля- даў з ног да галавы бялявую дзяў- чыну з кудзёркамі.

— Сюды яшчэ ніхто самастойна не заязджаў,—прызнаўся ён.

— А мая машына ўзабралася,— любоўна паляпала Ларыса па капоту матора.—Слухаецца шафёра, а гэ- та—галоўнае.

Тады здарылася і яшчэ адна «пры- года»—прабіла камеру сярэдняга кола. Прышлося крайняе ставіць усярэдзіну, а сярэдняе—на край. Памог мардвін, што ехаў на кані па той жа дарозе. Ён усё круціў гала- вой, цмокаў языком і прыгаварваў: — Ай, ай! Лоўка ўпраўляешся.

Іншы мужык так хутка не справіцца.

У Разані, каля міліцэйскага паста, Ларыса ў кабінэ добра адаспалася. Калі вярталася назад з грузам, усё абышлося добра. Мінула абедзве Канадзі, падарожніцу-таполю, па- смяялася сама сабе з чалавечай да- верлівасці...

Нялёгкі быў рэйс Ларысы Гальму- ковай і Васіля Грышчанкі ў Волга- град. Доўга будзе помніцца.

Загрузілі машыны ў Баранавічах вентылятарамі. Ларыса ішла з пры- чэпам, і Васіль—з прычэпам. Груз гэты лічыцца чацвёртага класа: вялі- кія габарыты. Даехалі да горада Шахты. Стаяў такі мароз, што калі машына спынялася і шафёры па пры- вычцы абстуквалі колы,—зліпаліся павекі. Каля горада радыё паведа- міла: «Чакаецца пурга...»

— Націснем,—трывожна сказаў Грышчанка.

Лагуновай.

І вось я ў Лагуновай. Глядзяць на мяне шэрыя, прамяністыя вочы, і столькі ў іх шчасця! Той, хто ўважліва гляне на твар маладой маці, адразу ўбачыць гэты дзіўны спакой, ласку і пяшчоту ў вачах жанчыны. На руках у Галіны Аляксееўны маленькі Алёша. Пакарміла яна яго, паклала спаць.

— Ну што ж. Калі трэба, паедзем на фермы, пазнаёмімся з нашай гаспадаркай. Я сама рвуся да людзей, ды малы не пускае, — нібы апраўдваючыся, сказала Галіна Аляксееўна.

Яна хутка апанулася, і мы паехалі.

Саўгас «Полацкі» паўкальцом акружае горад, а агароды і сады яго ўклінаюцца ў кварталы новых забудов. Дзень быў сонечны, вясёлы... На двары жывёлагадоўчага гарадка завіхаліся людзі. Вось цяжкія трактарныя сані, поўныя ўгнаенняў, рушылі з месца і паплылі па шырокай заснежанай дарозе ў поле. Хутка сяўба, трэба спяшацца...

Стрэлкі гадзінніка няўмольна адлічваюць час. Зноў пара карміць Алёшу. І мы спяшаемся ледзь не падбегам да шасэ. Намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета БССР падымае руку — «галасуе» машынам, якія мчацца па дарозе...

На гэты раз нам адчыніў дзверы светлавалосы

рослы хлопец у пушыстым світары.

— Вось і Барыс прыйшоў з работы, — узрадавалася Галіна Аляксееўна. — Знаёмцеся, гэта мой муж.

Яны ўсё яшчэ адчуваюць сябе маладажонамі. І такія шчаслівыя! Ды хіба магло быць інакш? Дружба ў іх даўняя, выпрабаваная і правяраная яшчэ з таго часу, калі працавала Галіна Аляксееўна свінаркай. Барыс на экскаватары ў іхнім саўгасе адваёўваў новыя землі ў балот. Пазнаёміліся яны ў сельскім клубе на танцах. Потым прызвалі Барыса ў армію. Паглядалі на Галю хлопцы, многія мецілі ў жаніхі. Але яна адказвала на пісьмы толькі свайму Борку-салдату. Чакала на рачонага. І дачакалася. Цяпер Барыс Іванавіч працуе ў 16-м будаўнічым трэсце.

Увечары за чаем гаспадары ўспаміналі былое, перажытае. Нялёгкае дзяцінства было ў Галіны Аляксееўны. Маці загінупла ад выбуху міны, бацька пайшоў у партызанскі атрад. А малую Галю прытуліла цётка Ольга. Успамінае Галіна Аляксееўна, як збіралі яны вясною на полі мёрзлую бульбу, пяклі з яе дранікі. Такімі смачнымі яны тады здаваліся!

— Так, наша пакаленне ведае цану хлебнай скарынкі, — уздыхае Галіна Аляксееўна.

Разгаварыліся мы аб

планах гаспадаркі на будучае пяцігоддзе.

— Насельніцтва Полацка з кожным годам расце, — кажа Галіна Аляксееўна. — А з развіццём хімічнай індустрыі яно падвоіцца. Мы павінны вырошчваць больш гародніны, забяспечваць горад свежымі фруктамі, прадуктамі жывёлагадоўлі. Нядаўна ўступіла ў строй новая цяплічная гаспадарка. Будзем таксама саджаць новыя ягаднікі, расшыраць фермы.

Саўгас не задавальняецца старой славай, высокай у параўнанні з мінулымі гадамі ўраджайнасцю

збожжа. Будучыня прыграднай гаспадаркі цесна звязана з патрэбамі горада, рабочых пасёлкаў заводаў-ноабудоўляў.

...Маленькі Алёша соладка спіць у сваёй калысцы. Бацька сядзіць пры ім. А Галіна Аляксееўна схілілася над пісьмам. Пакуль прачытае пісьмы, разбярэцца з усімі пытаннямі, стрэлка гадзінніка пойдзе далёка за поўнач. А яшчэ трэба рыхтавацца да сесіі. Галіна Аляксееўна хоча пасля заканчэння зааветтэхнікума падацца ў сельскагаспадарчую акадэмію.

А. МЫЗНИКАУ

Для маленькага Алёшы Галіна Аляксееўна проста мама.
Фота А. Мызнікава.

І яны ляцелі навіперадкі з ветрам: кепска будзе, калі ў гэтых мясцінах засцігне ў дарозе пурга! Ларыса вяла сваю машыну вакол Цымлянскага мора. Следам за ёю спяшаліся дзве «Татры». Ужо калі пераваліла дамбу, дык зразумела: ехала яна па лёдзе замёрзлай Волгі. Дарога ў гэтых месцах няроўная, то рвы, то пагоркі. Калі вярталіся назад, у адным такім рові, дзе вада не замёрзла, машына Грышчанкі засела.

Машыну давялося выцягваць цагачом: здорава засела яна ў праклятай твані. А калі трохі ад'ехалі ад таго месца, іх нагнала пурга. Не паспявалі ўвішныя «дворнікі» счысчаць са шкла снег. Белыя пакручаныя ручаіны папаўзлі цераз дарогу. Шараватая мутная цемень у момант зацягнула наваколле.

— Перачакаем, Вася, — сказала Ларыса.

Яны сядзелі ў кабінах, а вакол вар'яцела пурга. Увачавідкі раслі сумёты ззаду прычэпаў. Ды не век жа выць непагадзі. Калі сціхла завруха, паціху дабраліся яны да Аксяя і там трохі адпачылі. А потым прыехалі і ў Гомель. Толькі на гэты раз Ларыса ўжо не спыняла сваёй машыны каля крынічкі: спяшалася. Яшчэ ніколі не было такога, каб груз яна даставіла не ў час.

...Дванаццаць гадоў возіць грузы ў далёкія рэйсы шафёр другога класа Ларыса Арцёмаўна Гальмукова. Невысокая і з выгляду не надта моцная жанчына, яна сама абрала для сябе гэтую прафесію — шафёра міжгародніх перавозак, шафёра далёкіх рэйсаў... Магла б перасесці на «Масквіча» або на «Волгу», але колькі ёй ні прапаноўвалі — не згаджаецца! Падабаюцца ёй далёкія рэйсы, новыя гарады і людзі, суст-

рэчы, прыгоды ў дарогах. А яшчэ ганарыцца Ларыса тым, што працуе яна не горш, а то і лепш, чым многія шафёры-мужчыны. І машыну сваю ўмее дагледзець, і план міжгародніх перавозак перавыконвае.

Далёкія рэйсы... Булькае, струменіць непрыкметная крынічка пад Доўскам. Крынічка непрыкметная, ды яе з завязанымі вачыма знойдзе Ларыса. Прыемна, вярнуўшыся з далёкіх дарог, хвацка падварнуць пад старую знаёмую — бярозу і апаласнуць твар халоднай, як лёд, вадой. А тут ужо — рукой падаць — і родны горад, а там — утульны пакойчык у адным з дамоў па праспекце імя Леніна...

Міхась ДАНИЛЕНКА

7

ДОКТАР НАВУК

АЛЕНА ВАСІЛЕВІЧ

Нарыс

Прызнаюся: назва кнігі «Агротехнические свойства почв и их значение в использовании удобрений» мяне адразу па-лохае...

Аказваецца, нарадзіўшыся і, можна сказаць, вырашы на зямлі, я не ведаю самых элементарных (з пункту гледжання такой навукі, як глебазнаўства) рэчаў.

Аказваецца, па сваіх урадлівых якасцях глеба ацэньваецца па стобальнай сістэме. Тлустыя ўкраінскія чарназёмы, напрыклад, «цягнуць» на ўсе сто балаў. А землі маёй роднай Случчыны — тлустейшыя самыя і самыя багацейшыя на Беларусі — «важаць» усяго толькі сорок пяць — сорок восем балаў. І то лічыцца добрым, бо, скажам, плешчаніцкія ці лоеўскія пяскі ніяк не выцягваюць гэтых балаў больш за трыццаць. А гэта ўжо зусім мала.

І толькі калі ўсё гэта перавесці на рукі ды на працу тых, хто робіць на зямлі, хто здабывае на ёй хлеб і корміць столькі ратоў, — тады толькі такое «вучонае» паняцце, як «баніціроўка», робіцца з абстрактнага зусім рэальным...

Аднак я не збіраюся пісаць рэцэнзію на кнігу, якая здалася мне адразу такой непадступнай. Я хачу расказаць пра яе аўтара — доктара сельскагаспадарчых навук Тамару Нікандраўну Кулакоўскую.

Доктар навук — гэта наогул гучыць важка. А калі дадаць гэты вучоны тытул да нашага брата — жанчыны (прызнаемся, што дактароў навук сярод жанчын усё ж яшчэ не так многа), дык «вага» яго здаецца яшчэ большай...

Іду знаёміцца. Іду дадому да Тамары Нікандраўны. Да гэтага мы ўжо дзесяць разоў сазвоньваліся па тэлефоне — і з ёю самою і з мамаю яе. Але стрэцца ніяк не выпадала. Спачатку перадз'ездзкі быў клопат, потым быў з'езд (Тамара Нікандраўна была запрошана на беларускі з'езд камуністаў, выбрана дэлегатам і на XXIII з'езд КПСС), потым...

Дзверы адчыніла мне сама Тамара Нікандраўна. І я пазнала яе адразу, хоць да гэтага мы ні разу і не сустракаліся. Пазнала па прыветнай усмешцы, па непадробнай гасціннасці, па той жаночай прывабнасці пазнала, пра якую чула многа і не ад аднаго чалавека.

Лёгка і проста знаходзіцца той патрэбны для журналіста кантакт, калі не трэба «цягнуць па слову»... Калі багачце і шчырасць натуры, як на далоні... Калі, дзякуй богу, няма ніякай позы, ні жадання «блістать» эрудыцыяй, калі сур'ёзную гутарку можна перарваць на паўслове:

— Вы ўжо мне прабачце, але я павінна ведаць, што ў іх там робіцца... — гэта калі па той бок дзвярэй льюцца горкія слёзы:

— Бабуля Тома, адчыні-іі..

І «бабуля Тома» (дзіўныя пайшлі зараз бабулі... Я ведаю адну такую «бабулю», якую «не прызнае» цэлы дзіцячы сад, калі яна прыходзіць па сваю ўнучку: «А бабулі не носяць туфлі на шпільках!») прыводзіць за руку ўнучку. Я смяюся:

— Якая вы бабуля, Тамара Нікандраўна...

Але Тамара Нікандраўна перабівае мяне:

— Гэта яшчэ не ўсё. Гэта Аленка. А ў нас ёсць і яшчэ...

Дзічок Аленка — дачка сына Валерыя. У дачкі Тані — яна са сваёй сям'ёй так і засталася пры маме — таксама двое. На ўсё гэта, ужо чацвёртае, пакаленне ёсць яшчэ адна бабуля — Кацярына Якаўлеўна — гэта ўжо маці Тамары Нікандраўны.

— Каб не мама... Мама ў мяне ўсё. Яна і маіх памагала гадаваць. Яна і ўнукаў цяпер... Без яе, можна сказаць без перавелічэння, не было б ні маіх кніг, ні ступеняў. Усё мама...

Усё мама і сапраўды.

Муж Тамары Нікандраўны пайшоў на фронт, калі Валерыку было паўтара года. Таня нарадзілася ўжо без бацькі. Так ніколі і не бачыла бацькі... Не вярнуўся з вайны... А мама, дзе пехатой, дзе на кані, дзе як — выбралася з захопленай гітлераўцамі тэрыторыі — і знайшла дачку ўжо восенню сорок першага года недзе аж пад Чэлябінскам.

Там, пад Чэлябінскам, на буйнейшай у Саюзе селекцыйнай станцыі (у лабараторыі аддзела земляробства) і пачынала вучыцца практычнай рабоце выпускніца Ціміразеўкі Тамара Нікандраўна Кулакоўская.

Ёй тады пашанцавала там, на той Чэлябінскай селекцыйнай станцыі. Яна трапіла ў аддзел да старога вопытнейшага агранома. І ён навуку зямлі пачаў з ёй па-свойму. Вывеў на двор і загадаў... запрэгчы каня. Яна, вядома, не ўмела — дзе яна іх запрагала, тых коней? У акадэміі іх не было... Ды і не патрабавалася.

— Аграному, Тамарачка, без каня, ды яшчэ па нашых масівах, як без ног... (Участкі селекцыйнай станцыі прасціраліся на дзесяткі кіламетраў).

За ўсе гады, колькі яна з ім працавала, Іван Іванавіч Малахаў ні разу не папракнуў яе за няўменне ці за адсутнасць ведаў, вопыту. Ён яе толькі вучыў. Не назойліва, не па-старэчы педантычна. Нават тады, калі яна рабіла памылкі, нават тады ён умеў павярнуць іх на карысць яе будучых ведаў.

— Калі б людзі не памыляліся — яны б не ведалі радасці навукі, — вучыў ён.

І яна спазнала там гэту радасць навукі. Пасля таго, як усіх мужчын, каго толькі можна было забраць, забрала вайна, яе, маладую яшчэ і нявыпытную, прызначылі галоўным насенняводам. Сама па сабе гэта пасада была нялёгкая і адказная. А на той селекцыйнай станцыі, якая займалася выключна выяўленнем вышэйшых сартоў яравой пшаніцы — эліты насеннай, — пасада гэта была адказнай і нялёгкай утрыя. Тым больш, што і час быў такі: не хапала рабочай сілы, людзі не даядалі... А эліта павінна была быць! І яе гадалі і выпешчвалі рукамі, якія ў тыя гады самі амаль не трымалі хлеба...

А як скончылася вайна, у сорок пятым годзе, сябры па акадэміі выклікалі Тамару Нікандраўну ў Падмаскоўе. (У той час была патрэба — і эксперыментальная база, куды яна прыехала, займалася каўчуканосамі). У яе на руках была невялікая сям'я: двое сваіх дзяцей і маці, ды яшчэ цётка з двума дзецьмі. Усіх трэба было накарміць... Але ёй тады было 27 гадоў, у яе быў невычэрпны запас энергіі. І была бульба, якую ўмудрылася яна прывезці ў Падмаскоўе з Урала... У яе не было, праўда, выхадных, не было адпачынку, не было вялікай розніцы паміж днём і ноччу: тады яна паступіла ў завочную аспірантуру і на заняткі вечарамі ездзіла за 70 кіламетраў.

Адна за другой перагортваюцца назад старонкі жыцця... Зноў прыбгае і сцішваецца на каленях унучка Аленка... Зноў успамінаецца — ці даўно, здаецца, было — як свае вось гэтак жа шукалі галоўкамі цяпла і ласкі мацярынскіх грудзей. Толькі сваім яго менш даставалася, як унукам. Сваім, як былі маленькія, — на ласку і пяшчоту — яшчэ менш хапала часу. Вядома, усюды трэба было адной паспець і ўправіцца — і за сябе, і за мужчыну. Не было ж шырокіх плячэй, каб перакласці на іх хоць палову цяжару. Праўда, плечы трапляліся і не раз, ды сэрца не траплялася... І калі аднойчы паверыла і прыняла за сэрца чэрствую эгаістычную камянюку — дык і заплаціла ж за тое! Пяць гадоў не бачыла, як свеціць сонца,

як сінее неба... Бачыла, і не раз, як мірацца ўдовы: які ні ёсць, а ўсё ж не адной быць. А яна не захацела абы-якога, не захацела жыцця без сонца. Як абы-які — лепш ніякага.

Абараніла кандыдацкую, потым доктарскую дысертацыю абараніла. Выгадала і вывучыла дзяцей (сын і дачка абое ўжо свае сем'і маюць), і хоць надарылі ёй ужо дзеці ўнукаў, а яна ідзе па жыцці ўсё яшчэ маладой хадой і смяецца ўсё яшчэ маладым і завідным смехам. І не адна жанчына, гледзячы ўслед ёй, зайздросціць: шчаслівая...

Шчаслівая, што не здалася жыццю, хоць і не песціла яно яе, хоць і не слала яно ёй дываноў пад ногі.

...Вяртаючыся з гэтага кароткага адступлення ў асабістае жыццё, я паступова, крок за крокам, услед за Тамарай Нікандраўнай, вяртаюся ў другі свет, якім поўніцца яе другое жыццё — тое, якое заведем мы звычайна «грамадскім»...

І яно сапраўды грамадскае — яно належыць людзям.

Інстытут глебазнаўства, у прыватнасці лабараторыя, дзе працуе Тамара Нікандраўна, займаецца вывучэннем глебы. Адна з яе задач — сістэматычны агляд зямель у калгасах і саўгасах і складанне карт зямель і картаграм хімічнага стану глебы. Патрэбна гэта для ўяснення, у якіх угнаеннях ёсць неабходнасць. Чалавек недасведчаны, напэўна, можа адмахнуцца: падумаеш, вывучэнне глебы. Чаго яе вывучаць... Глеба існавала і будзе існаваць і без інстытутаў...

Існавала і будзе існаваць... Як мала ведаем мы, што гэткая абыякавасць — родная сястра злачыннай нелюбві да зямлі, да багаццяў, якімі так шчодро, па-мацярынску яна нас адорвае.

Пра гэта Тамара Нікандраўна гаворыць з непадробным болем. Яе непакоюць клопаты пра зямлю нашу, як пра народнае багацце, пра тое, каб зрабіць зямлю лепшай, багацейшай.

А ўсё ж гэта залежыць ад самога чалавека.

Глеба ўвесь час мяняецца. Яна ў руках чалавека. Значыць, у руках чалавека і ўрадлівасць яе. Разумнае размяшчэнне і выкарыстанне ўгнаенняў у глебе здольна зрабіць нас багатымі. І, наадварот, абыякавае, неразумнае выкарыстанне ўгнаенняў — наша дзяржаўнае няшчасце, наша бяда.

Вось чаму такую вялікую ўвагу аддае ўгнаенням наш урад. Агульнадзяржаўнай задачай у новай пяцігодцы з'яўляецца павелічэнне ўрадлівасці зямель. К канцу 1970 года наша краіна будзе мець у 2,5 раза больш хімічных угнаенняў, чым яна мела іх у 1965 годзе. (У 1965 годзе іх было 1 мільён 950 тысяч тон).

...Тамара Нікандраўна называе мне гэтыя лічбы з хваляваннем вучонага, які жыве зместам гэтых лічбаў.

І сапраўды, яна многа ездзіць, яна ведае становішча многіх калгасаў рэспублікі не горш, чым ведаюць яго самі старшыні калгасаў. І як не хвалявацца, калі два суседнія калгасы — з аднолькавымі, здаецца, прыроднымі магчымасцямі — адзін дае ўкругавую 8 цэнтнераў збожжа з гектара, а другі — 14...

А пра што гэта гаворыць, як не пра адносіны да зямлі, як не пра клопат аб ёй, які залежыць толькі ад рук! Тамара Нікандраўна з захапленнем перадае сваю гутарку на XXVI з'ездзе Кампартыі Беларусі з карэліцкай ільнаводкай Ольгай Калоша:

— Каб усе гэтак верылі ў сваю зямлю, каб усе гэтак любілі яе... Я слухала гэту жанчыну і думала: «Вось з такімі і дамагаемся мы перамогі».

А я слухала Тамару Нікандраўну і думала ў гэты час пра яе самую, што і яна такая ж.

Робота ў інстытуце глебазнаўства — гэта не «чысценькая» работа ў моднай кофточцы, толькі з паперамі, толькі за пісьмовым сталом. Нічога, што ты жанчына — «слабы» пол, што ты вучоная — а толькі паказалася зямля, толькі сышоў снег (а дзе і не сышоў) — абувай гумавыя боты, скідай моднае паліто і капялюшык і, зручней апрануўшыся і павязаўшыся хусткай, трымай кірунак у паддоследны калгас ці саўгас. І там разам са старшынёй калгаса, разам з калгасным аграномам і брыгадзірамі сама «рабі» вясну! Дамаўляйся з трактарыстамі, наладжвай сяўбу — і за ўсім сачы сама, не спускай нічога з уласнага вока, бо пачуеш жа — і не раз — і такое:

— Падумаеш, вучоная такая прыехала... Самі ведаем без вучоных.

І трэба даказаць, што вучоная — сапраўды!

Што веды твае — сіла!

Што навука твая — свет і радасць людская!

А дакажаш гэта толькі тады, калі ў цябе самой будзе вера ў гэта.

...Такой і ўяўляю я сабе Тамару Нікандраўну Кулакоўскую. Доктара сельскагаспадарчых навук.

Т. Н. Кулакоўская.

Фота Ул. Вяхоткі.

БЯГУЦЬ, непрыкметна мінаюць гады. Шосты дзесятак размяняла мінулым летам Хрысціна Сцяпанаўна Яроцкая. Сяброўкі ад душы павіншавалі яе, пажадалі шчасця, добрага здароўя, новых поспехаў. Моцна паціснула руку ёй, ад шчырага сэрца паднесла букет кветак і даярка Ольга Галубец. Яна падзякавала Хрысціне Сцяпанаўне за сяброўскую падтрымку, дапамогу, за яе добрую строгасць. Таня, меншая дачушка, папырскала вадой на зырккія палёсткі, і пакой напоўніўся водарам поля і лугу. Хрысціна Сцяпанаўна прысела крышку адпачыць, і на памяць прыйшла Ольга — не тая працавітая, добразычлівая сяброўка, што падарыла кветкі, а зусім інакшая, ранейшая...

...Дамоў у той вечар вярталася Хрысціна Сцяпанаўна заклапочаная, усхваляваная. Крыўда вярэдзіла сэрца. У галаве ніяк не ўкладваліся паводзіны новай даяркі. Без году тыдзень працавала на ферме Ольга Галубец, а фанабэрылася, нікога і слухаць не хацела. На працу прыходзіць, калі ўздумае, а то і зусім «забудзе» падаіць кароў. І тады ўсе мусілі затрымлівацца на ферме.

Апошнія два дні Ольга вачэй не паказвала на ферму, усё корпалася на сваім агародзе.

— І калі ты за розум возьмешся? — папракнуў яе загадчык фермы Мікалай Занько.

— Хоціць валаводзіцца! — накінуліся даяркі. — Трэба шукаць замену!

Хрысціна Сцяпанаўна падзяляла іхняе абурэнне. Але яна думала яшчэ вось аб чым. Звольнім жанчыну з фермы — назаўсёды адштурхнем яе ад людзей, прызнаем сваю слабасць. А чалавека ж трэба перавыхоўваць, настаўляць на

правільную дарогу. Якраз у гэтым сіла калектыву.

Падаіўшы кароў, усе сабраліся ў чырвоным кутку. Запрацілі і Ольгу. Спачатку яна спрабавала апраўдвацца. Але, пераканаўшыся, што спагады не будзе, апусціла вочы долу і моўчкі слухала справядлівыя папрокі. Чырванню палаў яе твар.

Апошняя паднялася з эдліка Хрысціна Сцяпанаўна Яроцкая. Яна наўмысна пачала не з папрокаў, нібы пра Ольгу не было і гаворкі. Павяла размову пра тое, што больш за ўсё хвалявала яе, — пра нездавальняючыя тэмпы развіцця жывё-

Яроцкую. Яно толькі пасекла твар маршчынамі, прыпудрыла скроні сівізной. А звездаць жанчыне за свае пяцьдзсят гадоў давялося нямаля.

Назаўсёды ўрэзалася ў памяць 22 чэрвеня 1941 года. Змрочнай хмарай праплылі ў небе бамбардзіроўшчыкі з чорнымі крыжамі на крылах. На мірную зямлю пасыпаўся смяротны груз. Запалалі пажары. Гарэла і вёска Валевацы, дзе нарадзілася, вырасла і спазнала шчасце Хрысціна Сцяпанаўна.

У той спякотны дзень доўга стаяла яна на ўзгорку за вёскай, ніяк не магла адарваць

буранай гаспадаркі. І яна працавала не шкадуючы сіл, ішла туды, дзе цяжэй, дзе найбольш патрэбны былі яе рукі.

Недзе там, на захадзе, яшчэ грукатала вайна. З аўтаматам у руках ішоў праз віхуры баёў і муж Хрысціны Сцяпанаўны — Прохар Данілавіч. Але ў адным з наступленняў варожы снарад знявечыў яго. На мыліцах вярнуўся салдат у родных мясціны.

Калгас мацнеў. Людзі выходзілі з зямлянак. Справіла наваселле і сям'я Яроцкіх. Хрысціна Сцяпанаўна цяпер магла больш часу аддаць грамадскай гаспадарцы. І яна пратаптала

БУКЕТ КВЕТКА

лагадоўлі, нізкую прадуктыўнасць малочнага статку.

— І менш за ўсіх надойваеш малака ад сваіх кароў ты, Ольга, — сказала ўрэшце Хрысціна Сцяпанаўна. — А гэта якраз і хвалюе нас больш за ўсё.

Пасля таго сходу адно непакоіла Хрысціну Сцяпанаўну — ці дайшлі яе словы да свядомасці жанчыны, ці кранулі яны яе сэрца? І прыпамінала заліты чырванню твар Ольгі, яе апушчаны долу позірк.

...Цеплынёй свяціліся вочы Ольгі, калі яна паціскала Хрысціне Сцяпанаўне руку, дарыла ёй кветкі.

Жыццё, поўнае клопатаў, не здолела састарыць Хрысціну

заплаканых вачэй ад бальшака, па якім пайшоў яе муж Прохар Данілавіч на прызыўны пункт. З сынам на руках яна вярнулася на папалішча. Але і тут, у цёмнай сырой зямлянцы, не было спакою ад фашысцкіх галаварэзаў. І тады Хрысціну Сцяпанаўну і яе маленькага Сашку прыгарнуў да сябе лес, стаў для іх родным домам.

Нарэшце даварыліся ў Мінскім «катле» фашысты, прыйшло доўгачаканае вызваленне. На абпаленай, задзірванелай зямлі жыццё пачыналася спачатку.

Галоўным клопатам для Хрысціны Сцяпанаўны пасля вызвалення стала аднаўленне раз-

сцяжынку да калгаснага свінарніка. Першы год сама была і загадчыца і даглядчыца. А калі свіней на ферме пабольшала, паклікала дапамогу. Гуртам стала веселей працаваць. Справы пайшлі лепей. Хутка прыйшоў першы поспех: Хрысціна Яроцкая атрымала адкожнай свінаматкі сваёй групы па шаснаццаць парасят. Нямаля па тым часе.

За дзесяць гадоў працы на свінаферме Хрысціна Сцяпанаўна выгадавала каля чатырох тысяч парасят. Акрамя свінаматак, кожны год даглядала адкормачнікаў, увосень кожны з іх важыў не менш 120 кілаграмаў. Давалася ж усё гэта нялёгка: на ферме не было нават найпрасцейшай механізацыі. Не тое, што цяпер: і падвесная дарога, і механічная кухня, і кормапрыгатавальнік. Механізмы прыйшлі на ферму і аблегчылі працу свінарака ўжо тады, калі Хрысціна Сцяпанаўна перайшла ў даяркі.

На малочнатаварную ферму папрасілася не таму, што палёгка сабе шукала. Ёй нельга было надоўга адлучацца далёка ад дому: нарадзілася маленькая Таццянка. Да свінафермы было больш за вярсту, а кароўнікі — побач.

Першай настаўніцай Хрысціны была даярка Ольга Сакольчык. Яна заўсёды дапамагала і словам, і справай, умела перадавала свае «сакрэты». Кемлівая жанчына хутка засвойвала іх. Паступова прыходзілі вопыт, умельства. Прадуктыў-

*
«Адчыніце хутчэй, Пашталён ля дзвярэй...» — гэтыя словы папулярнай песенькі адносяцца і да Ніны Аляксандраўны Скопінцавай, лепшага пашталёна Баранавіцкага раёна.

Фота В. Хвойніцкага (БЕЛТА).

*

насець кароў з кожным годам павышалася. Непрыкметна Хрысціна Сцяпанаўна абагнала сваю настаўніцу, у саборніцтве даярак калгаса заваявала першынство. І вось ужо колькі гадоў запар Хрысціна Яроцкая нікому не ўступае першынства. А калі б хто і абагнаў — была б толькі рада.

Закончылася ранішняе даенне. Жанчыны памаглі шафёру пагрузіць у кузаў машыны поўныя духмянага сырадою бітоны. Ольга Галубец сёння надаіла малака ад сваіх кароў больш за ўсіх.

Радуюцца Хрысціна Сцяпанаўна поспехам сяброўкі. Недарэмна ўступілася яна на тым сходзе за жанчыну, недарэмна гэтулькі вучыла яе, выходзіла.

Ольга не адрывае вачэй ад машыны. Пасярод двара газік падкінула на яміне. У кузаве глуха застукалі бітоны. На борт пырснуў струмень малака.

— Асцярожна, ліхач! — крычыць Ольга.

— А ці ж мы не вінаватыя, што такі двор? — нечакана спытала Хрысціна Яроцкая і дадала: — Давайце гуртам возьмемся і наведзем парадак.

— Не хапала яшчэ клопату, — пачуўся чыйсьці прыглушаны незадаволены голас.

— Ніхто тут нікога не прымушае, — умяшалася ў размову Надзея Корзун. — Для саміх жа сябе пастараемся.

Прапанову Хрысціны Сцяпанаўны ўхвалілі. Пасля абеду даяркі прыйшлі на ферму з рыдлёўкамі, лапамі, граблямі. Закіпела дружная праца. Хрысціна ўзялася падпраўляць раскіданыя за хлявом бурты тарфакрошкі. Побач з ёй завіхаліся Ольга Галубец і Надзея Кавалевіч. Астатнія зараўноўвалі ямы.

За работай непрыкметна бяжыць час. Сонца скацілася на зубчасты лес. На момант яно спынілася, нібы правяраючы, што зроблена людзьмі за дзень. А зроблена было нямаля. Даяркі ўправіліся не толькі двор прыбраць, але навялі парадак і ў кароўніках, і ў кармакухні, і ў чырвоным кутку.

Калі вечар пазапальваў агні, жанчыны разышліся даць кароў. Зацурчэлі, паліліся ў даёнкі тугія струмені малака.

Закончыўся яшчэ адзін багаты справамі працоўны дзень. Даяркі разыходзяцца па дамах, каб заўтра на святанні зноў сустрэцца на ферме.

Ул. ЯКУБОВІЧ

Калгас «Іскра»,
Чэрвеньскі раён.

ЯНЫ БЫЛІ ПЕРШЫЯ

Гэтых энергічных рухавых жанчын, якія нядаўна наведалі нашу рэдакцыю, пачціва называюць старымі камуністкамі. Толькі нельга сказаць, каб слова «стары» стасавалася з іхнімі ажыўленымі тварамі, паяначаму імклівай гаворкай. І хоць пасекла сівізна валасы, а твары парэзаны маршчынамі, — але, слухаючы іхнія расказы, бачыш нашых паважаных госцей маладымі, няўрымслівымі — якімі былі яны сорак — сорак пяць гадоў назад, калі звязалі свой лёс з ленинскай партыяй і па завету Ільіча далучаліся да будаўніцтва першай у свеце дзяржавы рабочых і сялян. Усе яны былі да рэвалюцыі швачкамі, падсобніцамі, пасудамыйкамі. Жывучы ў занябданных гарадах, мястэчках, вёсках былой ускраіны царскай Расіі, зведалі на сабе ўсе жахі капіталістычнай эксплуатацыі, бяспраўнасці, здзекаў. Амаль усе былі непісьменныя. Але гэта не перашкодзіла зразумець і адчуць, што стаіць на абароне Інтэрэсаў працоўных.

Ольгу Суханаву Лютаўская рэвалюцыя застала на Мінскай шпалернай фабрыцы. Жанчыны працавалі тут па 12—14 гадзін у суткі, плацілі ім як жабрачкам. Спрабавалі баставаць, але гаспадар нават слухаць не хацеў прадстаўнікоў ад рабочых, выгнаў з кабінета.

Сярод рабочых расло абурэнне. Нярэдка збіраліся за горадам, нібыта на прагулку, а там слухалі балышавіцкіх агітатараў. А пасля работніцы ішлі па хатах і агітавалі за балышавікоў. Неўзабаве Суханаву ўступіла ў партыю, стала актывісткай. Шмат працавала ў жанаддзелах.

Жанаддзелы ў свой час адыгралі вялікую ролю ў далучэнні жанчын да грамадскага жыцця. Жанчыны вучыліся чытаць і пісаць, набывалі навыкі арганізатарскай работы, павышалі свой ідэйны ўзровень. Жанчыны-дэлегаткі ў горадзе і ў вёсцы ўнікалі ва ўсе сферы грамадскага жыцця. Былая работніца Ольга Суханаву прайшла вялікі шлях ад дэлегаткі-жанаддзелаўкі да сакратара райкома партыі, старшыні Вярхоўнага суда БССР.

Слухаеш расказы гэтых жанчын — і ў думках пераносішся ў бурныя дні першых гадоў Савецкай улады. Усё трэба было пачынаць з самага пачатку, усё давалася ой як нялёгка! Неабходна было не толькі адстаяць заваёвы Кастрычніка, але і весці барацьбу супраць уласнай адсталасці. Не толькі самім паверыць у магчымасць стварэння новага жыцця, але і абудзіць, узняць народныя масы.

Не так проста гэта было, як нам цяпер здаецца. Пасланцы партыі ішлі па вёсках, склікалі жанчын на сходы. Сялянкі, хатнія гаспадыні нясмела цягнуліся да тых, хто клікаў іх да святла. Баяліся сваіх мужоў, якія неахвотна адпускарлі іх на сходы.

— Нават на тое, каб выбраць дэлегатак на мазырскую павятовую канферэнцыю, — расказвае Б. Р. Раманоўская, — спатрэбілася шмат намаганняў: не ўсе яшчэ тады ішлі за намі. Актывісткі мусілі спачатку

склікаць мужчын і даказваць ім, што нельга трымаць жонку пад замком.

Расказы старых камуністак — гэта старонкі жыцця народа, якія ўжо сталі гісторыяй. Старонкі яго змагання з ворагамі ўсіх масцей у самой краіне, барацьбы з іншаземнымі акупантамі. Жанчыны прымалі актыўны ўдзел у гэтым змаганні. Адны са зброяй у руках адстойвалі заваёвы Вялікага Кастрычніка, другія забяспечвалі франтавікоў хлебам, збіралі цёплыя рэчы для воінаў, вязалі шкарпэткі і рукавіцы, шылі абмундзіраванне, суткамі дзяжурылі ў пякарнях, ашчадна ахоўваючы кожныя сто грамаў хлеба, хоць часта самі галадалі.

Увосень 1918 года ў Маскве адбыўся першы Усесаюзны з'езд работніц і сялян. Пабывалі там і прадстаўніцы Беларусі.

— Адкрываў гэты з'езд таварыш Свядлоў, — успамінае А. І. Морава. — На чацвёрты або пяты дзень у прэзідыуме з'явіўся наш дарагі Ільіч. Мы ўзрадаваліся, гарача апладзіравалі. Хоць урачы і забаранялі, але Уладзімір Ільіч яшчэ не зусім здаровы пасля ранення выступіў перад работніцамі і сялянкамі. Ён гаварыў, што Савецкую ўладу мы павінны пабудаваць сваімі рукамі, што ў гатовым выглядзе ніхто яе не паднясе. Заклікаў, каб мы былі актыўнымі ўдзельніцамі савецкага будаўніцтва. Цяжка будзе, вопыту няма, але трэба ствараць сваю дзяржаву рабочых і сялян.

Калі Ільіч закончыў прамову, ён спусціўся ў залу. Дзве сялянкі ў лапцях і белых анучах, у дамацканых хустках і дублёных кажухах узялі яго пад рукі і правялі праз усю Калонную залу. Ленін гутарыў з імі, усміхаўся. А мы ўсе стоячы віталі правадыра.

Хапала працы актывістам незабыўных першых год Савецкай улады. Яны памагалі наладжваць работу заводаў і фабрык, аднаўляць дарогі, здабываць паліва. Жанчыны збіралі хлеб для галадаючых, змагаліся з галечай (у той час было шмат жабракоў і беспрытульных), стваралі дзіцячыя ўстановы, дамы інвалідаў, памагалі чырвонаармейкам, адкрывалі школы, наладжвалі ахову мацярынства і дзяцінства. Жанчыны-камуністкі ішлі туды, дзе патрэбны былі іхнія рукі, куды пасылала іх партыя.

Сёння камуністкі дваццатых гадоў — на заслужаным адпачынку. Яны пенсіянеркі, але не сядзяць склаўшы рукі. Працуюць на грамадскіх асновах у бібліятэках, выступаюць перад школьнікамі, памагаюць выходзіць падрастаючае пакаленне. Ім, якія прайшлі вялікі і слаўны жыццёвы шлях, ёсць што расказаць. Іх уважліва, з захапленнем слухаюць тыя, хто толькі з кнігі і фільмаў ведае пра слаўныя рэвалюцыйныя гады.

Хутка наша краіна будзе адзначаць пяцідзесяцігоддзе Савецкай улады. Народ шануе тых, хто яе здабываў у баях і хто яе будоваў, каму выпаў вялікі гонар быць у радах першых пераўтваральнікаў жыцця на зямлі.

ГІГАНТ НА ЛУКОМЛІ

Брыгадзір лепшай на будаўніцтве брыгады тынкоўшчыкаў Ольга Гранова.

Два гады назад абудзіўся цудоўны прыазёрны край. Спачатку сюды, на рубаж Мінскай і Віцебскай абласцей, прыйшлі вышукальнікі. Потым прыехалі будаўнікі. І стала расці буйнейшая ў Еўропе Лукомльская ДРЭС. Будаўніцтва цяпер ідзе на поўны ход.

— Якая яна будзе, новая электрастанцыя?

З такім пытаннем мы звярнуліся да дырэктара Лукомльскай ДРЭС Георгія Мікалаевіча Хартановіча.

— Лукомльская ДРЭС, — гаворыць Георгій Мікалаевіч, — будзе адна з самых магутных у нашай краіне. Дастаткова сказаць, што з пускам першай чаргі яна дасць столькі электраэнергіі, колькі даюць цяпер усе электрастанцыі Беларусі. Праектам прадугледжана поўная механізацыя і аўтаматызацыя, электронна-вылічальныя машыны будуць сачыць за работай механізмаў. Галоўны корпус узнімецца вышэй за дваццаціпавярховы дом.

Першы блок магутнасцю 300 тысяч кілават дасць ток да 50-годдзя Савецкай Беларусі, а да канца пяцігодкі магутнасць станцыі дасягне 1 мільёна 200 тысяч кілават. Яна ўвойдзе ў адзіную энергетычную сістэму і будзе забяспечваць энергіяй Беларусь, увесь Паўночны Запад і цэнтр СССР. Станцыя будзе працаваць на данецкім вугалі.

— Што зроблена на будаўніцтве? Якія перспектывы развіцця Нова-Лукомля?

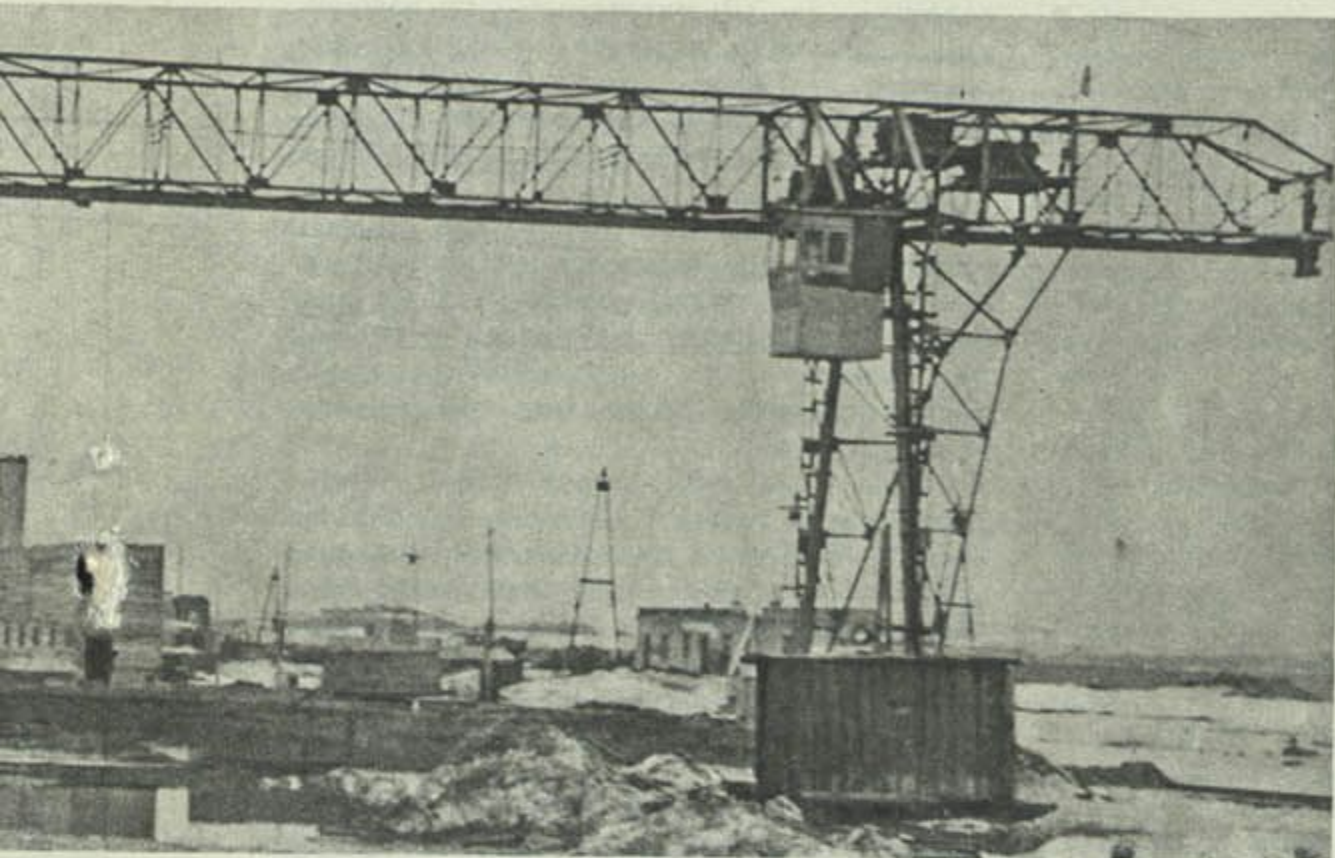
— Горад будучых энергетыкаў нядаўна атрымаў афіцыйную назву — Нова-Лукомль. Будуюцца завод жалезабетонных вырабаў, кіслародны завод. Хутка распачнецца будаўніцтва галоўнага корпуса ДРЭС. Пракладзены асфальтаванае шасэ і чыгунка да Нова-Лукомля. Заселены тры васьмідзесяцікватэрныя дамы плошчай 7 тысяч квадратных метраў, хутка будуць здадзены яшчэ тры дамы.

Жылы пасёлак.

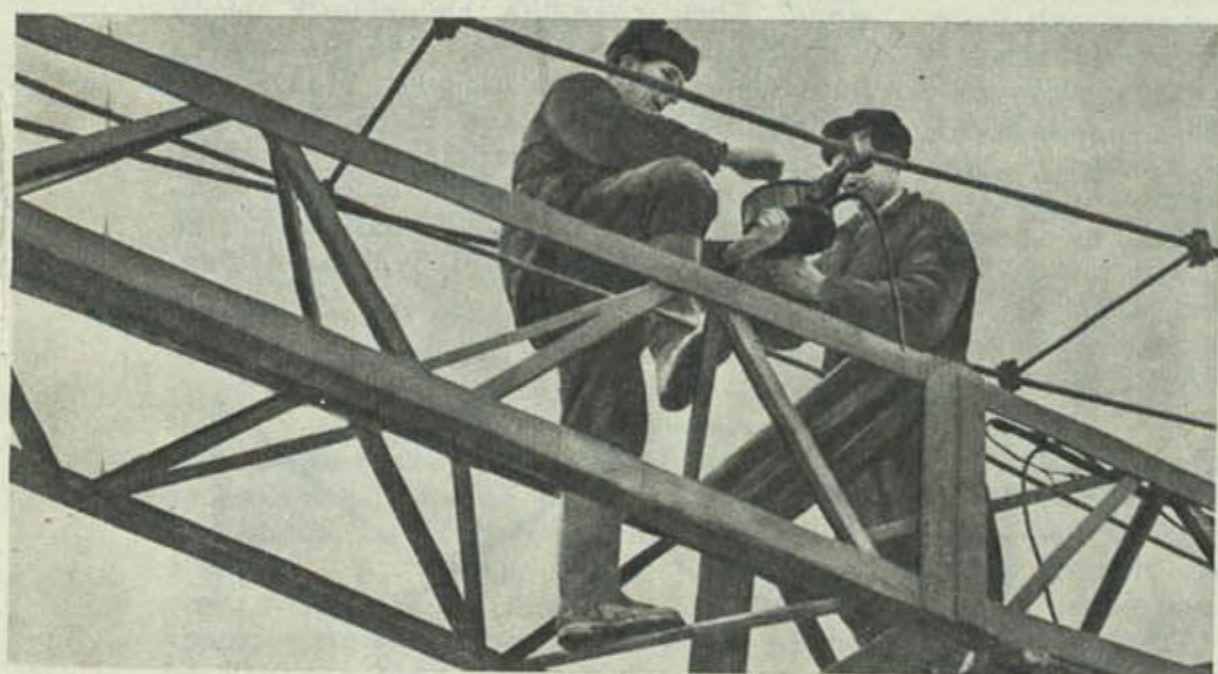
Кожны дзень іх можна бачыць разам: Георгія Мікалаевіча Хартановіча і начальніка аддзела капітальнага будаўніцтва Валерыя Васільевіча Сталбанава.

Увесці ў дзеянне першыя агрэгаты Лукомльскай ДРЭС.

(3 Дырэктыў XXIII з'езда КПСС).

Ідзе мантаж пнеўма-крана.

А гэта — кухня новай сталовай.

Сёлета новалукомльскія будаўнікі здадуць у эксплуатацыю 15 тысяч квадратных метраў жылля, станцыю тэхнічнага водазабеспячэння, сталовую, камбінат бытавога абслугоўвання, лазню, дзіцячы сад, яслі. Распачнецца будаўніцтва шырокаэкраннага кінатэатра, школы. У недалёкім будучым насельніцтва Новалукомля дасягне 10 тысяч чалавек. Гэта будзе горад камуністычнага быту. Так рашылі першыя напасёлы.

— Георгій Мікалаевіч! Раскажыце аб людзях, якія будуць горад і электрастанцыю.

— 3 розных куткоў краіны на ўдарную будоўлю прыехалі энтузіясты. 23 гады назад упершыню ўзяў у рукі кельму муляр Міхаіл Васільевіч Сярмяжка. Ён будаваў Смалавіцкую ДРЭС, потым — Бярозаўскую. Двойчы быў узнагароджан Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР, у 1962 годзе атрымаў медаль «За працоўную адзнаку». Брыгада Міхаіла Сярмяжкі дае за змену 30 кубаметраў кладкі замест 16 па плану.

Добра зарэкамендавала сябе брыгада мантажнікаў, якой кіруе Арыг Шабанаў. Члены брыгады Юрый Анцыфераў, Іван Андрэеў, Пётр Козел і іншыя — прыклад для калектыву. Рупнай працай вызначаюцца бульдазерыст Сяргей Дзядзюшкін, муляры Аляксандр Савіцкі, Пятро Драніца.

Але я думаю, што чытачак «Работніцы і сялянкі» больш цікавяць нашы працаўніцы-жанчыны. Вось прараб адзелачнікаў Любоў Янкіна. Умела, з веданнем справы кіруе яна ўчасткам. Нягледзячы на свой невялікі вопыт (адразу пасля заканчэння інстытута прыехала на будоўлю), Любоў паказала сябе здольным арганізатарам і дарадчыкам. Брыгадзір тынкоўшчыкаў Тамара Яншэўскіс, кранаўшчыца Людміла Шпачкова і Любоў Янкіна выбраны дэпутатамі Новалукомльскага Савета.

Здольным арганізатарам, чулым таварышам зарэкамендавала сябе брыгадзір тынкоўшчыкаў Ольга Гранкова. Дзяўчаты з яе брыгады штомесяц выконваюць зменныя заданні на 140—150 працэнтаў пры выдатнай якасці работы. Хочацца адзначыць таксама добрую работу тынкоўшчыц Надзі Драздовай, Юліі Сінкевіч, Паліны Валяховіч, Лідзіі Каплеўскай. Дзяўчаты актыўна ўдзельнічаюць у грамадскім жыцці будоўлі, з'яўляюцца запяваламі добрых спраў.

Харошыя, працавітыя, дружныя людзі будуць гігант энергетыкі, гонар беларускага народа!

Запісаў А. МАНЬКОУ.

Тут будзе дзіцячы камбінат. Алена Тышына заканчвае апошнія аддзелачныя работы.

Ніна НАВАСЁЛАВА

Апавяданне

БАБУЛЬКА — да вайны ў вёсцы яе называлі цёткай Настай, потым, калі сын яе, Пятрусь, пайшоў на фронт, — бабулькай Настай, а пасля атрымання пахавальнай яна стала для ўсіх проста адзінокай маленькай бабулькай, — бабулька сядзела за чыста памытым сталом у святліцы і, шавелячы губамі, старанна лічыла грошы. Грошай было і многа і мала: прыкінеш на руцэ — важка, а палічыш — яна ўжо лічыла пяты раз — зусім мала выходзіць.

Недалёка заедзеш на такія грошы... Бабулька расклала іх па манетах: саракоўкі да сараковок, пятакі да пятакоў, рублі асобна — і палічыла ў шосты раз. Грошай ад гэтага не прыбавілася... Загрубелымі ад мазалёў рукамі яна асцярожна сабрала іх у пажайцелую хустку, у якой хавала іх доўгі час, і зажурылася. Яе зморшчаны, бы печаны, яблычак, твар стаў задумены, заклапочаны.

За што ехаць — і як? За ўсё сваё жыццё бабулька не ездзіла далей раён-

нага цэнтра і дрэнна ўяўляла сабе вялікі свет, які распасціраўся за межамі роднага краю. Край быў далёкі, глыбінны, да чыгункі больш ста верст... Невядомая далеч, у якую ёй трэба было выпраўляцца, палохала бабульку. Але яна ні на хвіліну не сумнявалася ў тым, што ўсё роўна пaeдзе. Гэтая пaeздка была задумана два гады назад, калі, неўзабаве пасля пахавальнай, прыйшло пісьмо ад Петрусёвага таварыша.

Пісьмо гэта — замызганы трохкутнічак з працёртай па згібах паперай — і цяпер ляжала на сталe. Яна ўжо не разгортвала яго, баючыся парваць, але заўсёды трымала пры сабе, калі абдумвала пaeздку. Усе словы пісьма глыбока ўрэзаліся ў памяць, і асабліва гэтыя: «...пахавалі мы нашага баявога таварыша Пятра Рыгоравіча Еўсцігнева каля вёскі Вязаўка ля бярозавага гаю, пад расколатым дрэвам. І далі салют у гонар героя, інакш кажучы, вашага сына...» Прачытаўшы тады гэтыя словы, бабулька падумала, што яна шчаслівейшая за многіх

матак, якія ведаць не ведаюць, дзе пахаваны — ды ці пахаваны? — іх загінуўшыя сыны. Яна ж пасля вайны адшукае родную магілку і паплача над ёй як мае быць, па людскому звычаю, і як паграбуе яе збалелае, звярэджанае горам сэрца...

З таго самага дня пачала яна збіраць грошы і чакаць Перамогі з асаблівай нецярплівасцю: як там магілка? Ці не разбурыў хто, ці не зраўнялася з зямлёй пад дажджамі ды вятрамі? Ці не звалілася расколатае дрэва, пад якім пахаваны Петрусёк?

І вось у маі скончылася вайна. Кожны дзень пасля гэтага і ўсе ночы — асабліва ночы! — бабулька думала адно: як ехаць?

Цяпер яна меркавала, дзе ўзяць грошы. Калі б «ікуіраваная» ў іхнюю вёску палкоўніца купіла персідскі шаль, які ляжаў на дне бабульчынага куфра амаль паўстагоддзя, то грошай, магчыма, і хапіла б...

Дробнымі крокамі бабулька патупала ў камору і адчыніла запаветны куфар — з яго тхнула знаёмым пахам чыстых ляжалых рэчаў. Бабулька пачала асцярожна перакладаць скруткі. Была тут пара палатняных ручнікоў — іх ніхто б не купіў, — святочны апаясак нябожчыка мужа, шаўковая Петрусёва кашуля — бабулька расправіла яе ласкавымі рукамі і пільна агледзела — ці не паела моль? Вось спадніца даўнейшых часоў і нарэшце — шаль... Чаму ён называўся персідскім і адкуль пайшла гэтая назва, старая не ведала, але была ўпэўнена, што шаль іменна персідскі — па непараўнальнай прыгажосці звонкага малінавага поля. Толькі ў далёкім юнацтве пару разоў давалося бабульцы пафар-

сіць у гэтым шалі. Яна ціхенька ўздыхнула. Не тое было жыццё, пра якое марыла калісьці... І было загадана, што на Петрусёва вяселле яна абавязкова накіне гэты шаль, а пасля — падорыць нявестцы...

...Палкоўніца купіла шаль за добрыя грошы, а як даведалася, навошта яны патрэбны, дык яшчэ дабавіла пяцёрку. І тут жа ўзялася вучыць бабульку, як ехаць. Нават запісала на паперцы нейкія назвы і чыесці прозвішчы і загадала запомніць.

Бабулька з нясмелай увагай глядзела на палкоўніцу бляклымі блакітнымі вачыма і нават шавяліла губамі ад старання, але ведала, што ўсё роўна нічога не запомніць. Не запомніць — але даедзе.

— Добрыя людзі... — з удзячнасцю вымавіла яна тоненькім галаском, калі палкоўніца скончыла тлумачэнні. — Добрыя людзі памогуць... Як-небудзь дабярэся...

...І дабралася. І знайшла магілку: па-

БАБУЛКА

каты ўзгорак, заросшы бильнягом; злева — бярозавы гай, справа — узаранае выбухамі бомбаў поле; расколатага дрэва, пра якое пісаў Петрусь сябар, — не аказалася, але побач тырчэў высокі пенё з абламаным верхам.

«Зламалася, відаць», — падумала бабулька.

Гора, якое так доўга гняло яе, раптам ударыла ў сэрца і галаву так, што старая ўпала на магілу. Петруські Адзінае шчасце, адзіная ўцеха мая, кармілец!..

— Сыноч, сыноч!.. — паўтарала бабулька, драпаючы зямлю. — Дзетка маё...

Тут, пад зямлёй, ляжаў яе сын — прысадзісты, спакойны хлапчына. У яго былі дужыя мужчынскія рукі, умелыя ў гаспадарцы; шэрыя вочы з затоенай усмешкай.

... — Кармілец мой, балесны... — галасіла бабулька.

Дзве жанчыны з Вязаўкі, якія хадзілі разам з бабулькай шукаць магілу, стаялі над ёй і таксама плакалі. Яны плакалі ад жалю да бабулькі, да яе загінуўшага сына, да сябе і да тысяч такіх, як яна, як ён, як яны самі...

Потым ціха пайшлі, а яна асталася ляжаць — ужо без слёз. Паміж ёю і зямлёй, якая пакрывала Петруся, узнікла глыбокая, патаемная сувязь. Бабулька адчувала: сын тут, блізка, ягоныя раны і кроў былі яе ранами і крывёю, яго зямля — яе зямлёю... Яна не тое, што думала — неяк само сабою ведала, што для яго і для яе не існавала іншага лёсу ў гэтай вайне, што ўсё так і павінна быць, як здарылася, і што нікому не было б шчасця без іхняга няшчасця.

...Бабулька пражыла ў Вязаўцы тыдзень. За гэты час яна выпалала бур'ян, нацягала зямлі, каб паправіць магільны ўзгорак, і сама, па-мужчынску — у Вязаўцы ў той час не было мужчын — вычасала бярозавы крыж. Яна б не здолела адказаць, верыла ў бога ці не, і добра ведала, што Пятрусь — не верыў.

«Пісаў з вайны, што парцыйны стаў... — думала яна, майструючы крыж. — Можна і зазлаваў бы...» — але не ўяўляла сабе магілу без крыжа, ды яшчэ адзінокую, як Петрусь. І зрабіла ўсё, як, на яе думку, трэба было. Потым вязаўскія дзеці павесілі на крыж вянкі з палявых кветак, а яна — адзін са сваіх палатняных ручнікоў.

І цяпер кожны праходзіў бачыў магілу, і калі не спыняўся, каб пакланіцца ёй, то ва ўсякім разе задумваўся: хто тут ляжыць і як загінуў...

Пасля гэтага бабулька вярнулася ў сваю вёску. А налета прыехала зноў і пачала ездзіць кожны год. У Вязаўцы яе лічылі ўжо сваёй. Дзеці да яе прыезду — а прыязджала бабулька звычайна пасля таго, як адсеецца на агародзе, — прыбіралі магілку кветкамі. І заўсёды бабульку праводзілі да гаю, а там адставалі і доўга, прыціхлыя, глядзелі ўслед.

Аднойчы, у цёплы сонечны дзень — здарылася гэта на пятае лета пасля вайны, — калі бабулька, падраўняўшы магільны ўзгорак, сядзела на траўцы, ззаду пачулася асцярожнае пакашліванне, і слабы старэчы голас нягучна вымавіў:

— Даглядаеш магілку, значыць?

Яна азірнулася; за спіной стаяў сівы, як голуб, стары; адной рукой абাপіраўся на кій, у другой трымаў шапку.

Бабулька нічога не адказала, але злёгка падсунулася, даючы старому месца каля сябе — яна любіла, калі хто-небудзь сядзеў з ёй ля магілы. Ён апусціўся побач.

— Ці не маці ты яму будзеш, донька мая? — сваім ціхім голасам сказаў ён.

— Вядома — маці, — пацвердзіла бабулька.

— Ну, дзякуй богу, — ласкава згадзіўся ён. — Знайшла, значыць, лётчыка свайго...

Бабка ўлад яе словам кінула галавой, але насцярожылася.

— Лётчыка?

— А каго ж яшчэ? — спакойна і слаба, не звяртаючы на яе асаблівай увагі, запярэчыў стары. — Донька ты мая... Бачыў я, усю гэтую смерць бачыў, і сам магілку выкапаў, і сваімі рукамі пахаваў...

Глыбокае хваляванне ахапіла бабульку. Як ні шукала яна ў Вязаўцы сведак Петрусьвай смерці — нікога не змагла знайсці. А вось цяпер...

— Ты хіба не вязаўскі? — затаіўшы дыханне, спытала яна.

— Не-е, — спакойна пацвердзіў ён. — Не, я — асокінскі. Недалёка тут, вёрст сем будзе.

— Дык як жа ўсё было?

— Ды вядома ж як... — усё тым жа слабым голасам, але крыху жвавей пачаў расказваць стары. — Ён, значыць, самалёт ягоны, загарэўся ў паветры, і ён на парашуце выкінуўся. А я тут вось — вунь яна, лагчынка, — са сваім партызанскім начальнікам, затаіўшыся, сядзеў. І бачым — спусціўся лётчык на самае поле, на адкрытае, значыць. І пабег... А немец, сцэрва, са знішчальнікам свайго як пачаў яго з кулямёта паліваць, так і не адвзяўся, пакуль не расстраляў. Мы пасля падпаўзлі — дык памёр ужо...

Стары замаўчаў, і ў яснай чысціні летняга паветра бабулька з нейкай асаблівай чуйнасцю распазнала раптам мноства лясных гукаў: звон лісця і шлох траў, скрып ствалоў, шчабятанне птушак, гудзенне пчол і жукоў і нейкую незразумелую, няясную музыку безліч лясных істот. Ад усяго гэтага ў яе закружылася галава.

— І... і што далей? — прашаптала яна.

— Што далей? Пахавалі, значыць, як мае быць. Дакументы пры ім былі, дык начальнік сабе ўзяў. Адаслаць хацеў, куды трэба...

— А можа... — Лясная музыка ўсё гучней звінела ў вушах. — А ці не зблытаў ты месца?

— Не, донька мая, — упэўнена прамовіў стары. — Не сумлявайся. — Ён, крэчучы, падняўся і падышоў да бліжняй бярозы. Бабулька смутна бачыла, як ён прыставіў кій да ствала і, нібы сляпы, пачаў абмацваць яго нягнуткімі пальцамі. — Вось яна, зарубка, — сказаў стары. — Зарубку я зрабіў. Каб, значыць, не згубілася магілка. — Ён павярнуўся да бабулькі. — Паведаміў, напэўна, табе начальнік пра сыночка твайго?

— Паведаміў... — кінула бабка. — Усё праўда.

«Праўда!»... Усё праўда было, апрача аднаго — што пад зямлёй тут пахаваны лётчык, а Пятрусь быў пяхота...

Бабулька доўга ляжала на траве. Ніколі яшчэ яна не адчувала такога пакутлівага наплыву гукаў, такога звону, такога галавакружальнага патоку пачуццяў!

Здавалася, на адным баку — яна, на другім — усё астатняе, усе людзі, увесь свет! А яна — маленькая — блукае ў гэтым свеце і не ведае, што рабіць. Потым адна думка вылучылася з яскравай выразнасцю: няма Петрусьвай магілы. Нічога няма — ні месцейка, ні ўзгорка, ні замечакі — і яна, маці, ніколі не даведаецца, дзе ляжыць яе сын. Можна ўзарана тое поле, можа зарасло яно бур'янам, ці заваліла яго ламаччам, ці пракладзена цераз яго праездная дарога, — нічога яна не ведае і ніколі не будзе ведаць... А Вязаўка... Можна гэта зусім і не тая Вязаўка, пра якую пісаў Петрусь сябар? Гаварыла ж палкоўніца — цяпер бабка ўспомніла! — што Вязавак па краіне няма набярэцца...

Бабулька не ведала, колькі мінула часу, пакуль яна звывклася з гэтай думкай. Сонца абышло магілу і пачало свяціць з другога боку; цені дрэў ляглі на траву ліновымі лапамі і дапаўзлі да бабулькі. Прахалода асвятляла яе аглушаную галаву, і тады яна ўспомніла пра невядомага салдата, пахаванага ў гэтай магіле. Хто ён? Іван, Хвёдар, Аляксандр, а можа — Пятро? І дзе яго маці? Што з ёю? Таксама, нябось, думае, дзе ляжыць яе сыночак, і ці не ўзарана тое месца, ці не зарасло бур'янам, ці не пралегла па ім праездная дарога?

Бабка агледзела магілу. Магутнае пачуццё раптам апыкло грудзі: сыны! Колькі вас, салдат, ляжыць у сырой зямлі, і колькі матак думае пра вас! Вас няма ўжо, а маткі думаюць пра гэтыя безымянные магілы — дагледжаныя і разбураныя, прыбраныя і згубленыя, затапаныя дарогамі...

І бабулька — гэта маленькая, баязлівая, маўклівая бабулька — заплакала.

— Няпраўда гэта, нягодная я! — скрозь слёзы мармытала яна, стукаючы сябе кулакамі ў сухія грудзі. — Не павінна так быць! Не павінна... — Потым падпаўзла на каленях да магілы, уткнулася ў яе галавой і загаласіла. — Галубок ты мой родны!.. І на магілку маці твая не можа прыйсці, паплакаць над табою...

...Ніхто не даведаўся пра яе сустрэчу са старым. Пражыўшы ў Вязаўцы, як заўсёды, тыдзень, бабулька вярнулася на радзіму і занялася сваімі звычайнымі справамі. Але, тупаючы па гаспадарцы, яна цяпер увесь час думала, штосці шаптала сабе пад нос, і кусцікі яе рэдкіх броваў то падымаліся, то апускаліся ад напружання думкі.

Потым разнеслася чутка, што яна прадае хату з усім набыткам.

— Мусіць, няма за што ў Вязаўку налета ехаць. — Вяскоўцы шкадавалі бабульку, якая стала, здаецца, яшчэ цішэйшая і меншая, чым была раней. Хтосьці прапанаваў сабраць ёй на дарогу грошы.

— Вельмі правільная думка, — аўтарытэтна падтрымаў старшыня сельсавета. Бабка была дома, калі ён зайшоў аб'явіць ёй агульную волю.

— Дзякуй грамадзе за клопат, — ціха, спакойна сказала яна. — І ўсім добрым людзям... Толькі грошай не трэба. У Вязаўцы мяне прымуць, куток які дадуць. Старая ўжо я стала, можа памру хутка. Дык каб бліжэй быць...

І ён зразумеў, што перад ім не слабая маленькая бабулька, а чалавек, поўны ўнутранай сілы! І ён нізка пакланіўся ёй.

— Вось яны, маці...

Кадр з кінафільма «Ярасць».

Кадр з кінафільма «Рабочы пасёлак».

...Першая сусветная вайна. На адным з караблёў царскага флоту служыць матрос Васіль Гулявін. Бессэнсоўныя загады, грубасць, здзекі афіцэраў. Глухая, неўсвядомленая ярасць закіпае ў душы. За спрэчку з афіцэрам матроса Гулявіна кідаюць за борт.

У шпіталі, у палаце для ніжэйшых чыноў, прайшоў Васіль Гулявін сваю першую рэвалюцыйную школу. Бальшавік Сонін выклаў мараку першых ўрокі свядомай, партыйнай барацьбы супраць прыгнёту самадзяржаўя...

Настаў час, здзейснілася Кастрычніцкая рэвалюцыя. Гулявін у штабе Балтфлоту. Ён камандзір асобага лятучага матроскага атрада. Партыя пасылае яго на Украіну...

Пра гэтую дарогу і расказвае новая мастацкая кінаапо-

весць «Ярасць», створаная рэжысёрам Мікалаем Ільінскім на Кіеўскай кінастудыі імя А. П. Даўжэнкі па матывах твора Б. Лаўранёва «Вечер». Фільм прысвечаны 50-годдзю Саветскай улады.

У галоўных ролях заняты акцёры Яўген Мацвееў, Маргарыта Валодзіна, Іван Пераверзеў.

На экраны рэспублікі выпускаецца новая мастацкая кінааповесць «Рабочы пасёлак» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтар сцэнарыя — Вера Панова, рэжысёр-пастаноўшчык — Уладзімір Венгераў. Гэта хваляючы кінарасказ аб саветскім народзе, які будзе свой дом, сваё жыццё такім, якім ён хоча яго бачыць, — ясным, спра-

Дома, у сям'і

МНЕ падабаўся гэты летуценны хлопец. Не было ў ім ні напускай грубасці, ні дэманстратыўнай незалежнасці, з ім прыемна было гутарыць і спрачацца на самыя розныя тэмы. Я быў упэўнены, што Валерый здолее зрабіць сваё жыццё цікавым і яркім.

Падабалася і дзяўчына, якую Валерый выбраў сабе ў жонкі. Ветлівая, разумее ўсё з першага слова. У той вясельны вечар яна, здаецца, так і святлілася чыстасардэчнай ласкавасцю, дарыла добразычлівай усмешкай усіх, хто прайшоў павіншаваць яе з самым шчаслівым днём. Валерый, наадварот, быў не ў настроі: яго лепшы сябар, з якім ён не разлучаўся васьм'ю гадаў, гэты лагодны Валодзька, адмовіўся прыйсці на вясельле і паехаў у вёску да сваякоў. Яму, бач, не па норава была нявеста. Ён лічыў, што яго сябрук робіць найгрубейшую памылку. Ён, Валодзька, супраць гэтага шлюбу. Але добрая дзяўчына не крыўдала на жаніха за тое, што ён больш прыслухоўваецца не да яе слоў, а да тэлефонных званкоў — ці не Валодзька? Яна яго разумела і — даравала...

Усе, хто ведаў пра гэту невялікую непрыемнасць, казалі: ну і тып гэты Валодзька! А яшчэ сябар называецца! Соня — дзяўчына што трэба, і Валерку проста пашанцавала, што ён сустраў яе.

Соня някеска спявала, іграла на піяніна (з адзнакай скончыла музычнае вучылішча). І яна не стала чакаць, каб яе доўга ўпрошвалі: з той жа добрай усмешкай села да інструмента і праспявала ўсё, што прасілі госці.

Ва ўсіх было так добра, так радасна на душы! І пра дзівака-Валодзьку хутка забылі. У шумнай веселасці забылі і пра маці жаніха, простую вясковую жанчыну, якая прыехала ў горад на сынава вясельле «як мае быць» — са сваімі пірагамі і чамада-нам свініны. Яе неяк непрыкметна адціснулі ў самы далёкі кут святоніа стала, і яна ціха-смірна сядзела там, амаль нічога не піла і не ела, усё глядзела на свайго адзінага сыночка і гэтую прыгожа апранутую, пекную гарадскую дзяўчыну побач з ім. Глядзела і слухала, як Соніна бабуля настойліва паўтарала: залатая дзяўчына дасталася Валерку, гэта ж шчасце для яе сына, што Соня выходзіць замуж за яго.

І вось мінула два з лішнім гады.

У будаўнічым упраўленні, дзе Валерый працуе інжынерам, мне выпадкова давялося пачуць пра яго даволі непрыемную рэч:

— Валерыя цяжка цяпер пазнаць. Дужа ашчадны і практычны стаў, ад работы інструкцыямі адгароджваецца. Яго перастала цікавіць усё, апроч свайго асобы. І ў каго яны толькі вучацца, гэтыя маладыя...

А ўпарты Валодзька, які не палічыў патрэбным прыйсці на вясельле сябра, панура пажартаваў:

— Вы ж самі яго ў рабства прадзілі. — Гэта ён намякаў на тое, што большасць яго субяседнікаў была на вясельлі ў Валерыя. — Кожны раз, калі еду дадому ў вёску, ён толькі прывітанне маці перадае. А самога Сонечка не пускае.

Прызнацца, не паверыў я. Тым больш Валодзьку. Пэўна, дагэтуль зле на Валерку, васьм'ю гадаў. Шчаслівыя і ўдачлівыя Валерый з Соняй, а людзям здаецца, што гэта эгалізм.

Мне захацелася самому наведаць іх. Збіраўся на агенчык увечары зазірнуць, ды нечакана сустрэліся ў тэатры... Выгляд маладзёга мужа і жонкі крыху ўразіў мяне. У Валеркі, невысокага кучаравага хлопца з тонкімі рысамі твару, пад кашуляй

ПАСЛЯ ВЯСЕЛЛЯ

вядлівым, разумным. Агульнаму намаганню народа ў гэтым працэсе процістаяць не толькі немінучыя цяжкія, нястачы, але і маральная спадчына вайны, горыч скалечанага лёсу і беззваротных страт, распач слабых, бессэнсоўная жорсткасць хуліганства і разважлівая бесчалавечнасць здрадніцтва, самавольства і беззаконня. Праз усё гэта прайшоў народ. Ён усё перажыў і перадолеў і, выпраміўшыся, выйшаў да рубяжоў таго жыцця, да якога імкнуўся.

Галоўныя ролі выконваюць Алег Барысаў, Людміла Гурчанка, Віктар Аўдзюшка, Таццяна Дароніна, Алена Дабранравава, Мікалай Сіманаў, Віктар Чакмароў.

Кадр з кіна-
фільма «Ран-
кам».

Новая работа Маскоўскай кінастудыі імя М. Горкага — мастацкая апавесць «Ранкам», пастаўленая тансэма па сцэнарыю Веры Пановай. У гэтым фільме не адбываецца ніякіх вялікіх драматычных падзей. Але кожны быццам нязначны эпізод — першы прыход на работу, першая зарплата, першае спатканне — поўны глыбокага ўнутранага сэнсу, раскрывае вельмі важны працэс: выхаванне ў чалавеку пачуцця адказнасці за свае справы, за сваё жыццё, за ўсё, што яго акружае.

У галоўных ролях заняты студэнтка Інстытута кінемата-

графіі Фаіна Нікіціна (Надзя) і студэнт тэатральнага інстытута Мікалай Мярэлікін (Алеша).

...Шчасце выпала Буквару — яго пакахала самая прыгожая дзяўчына на будоўлі. І Буквар яе кахае. Але... што адбылося далей, гледачы даведаюцца, прагледзеўшы новую мастацкую кінакарціну «Таежны дэсант», створаную рэжысёрам В. Краснапольскім на кінастудыі «Масфільм». Карціна прысвечана будаўнікам чыгункі Абакан — Тайшэт.

Р. КАПЛЯ

на выпуск яўна вырысоўваўся живоцік... У спалучэнні з летуценным тварам было неяк смешна. Ды і Соня распаўнела, так, здаецца, і выпірала з сукенкі. Толькі Соніна маці Ірыяда Апанасаўна здавалася ранейшай: вельмі ветлівай, ласкавай, клапатлівай.

У антракце яны і рота не давалі мне раскрыць. Наперабой расказвалі аб поспехах Сонечкі, аб прыемным маладым чалавеку «з палажэннем», які раней заляцаўся да яе і які нядаўна запрашаў іх усёй сям'ёй паехаць разам на яго ўласнай «Волзе» ў Крым. Але яны, вядома, не згадзіліся — каб не ўшчаміць самалюбства Валерыя.

Мне здавалася, што яны знарок засыпалі мяне мноствам дробных навін, каб я не спытаў пра што-небудзь такое, што будзе ім непрыемна. Мне хацелася пагаварыць з Валерыем, як бывала раней. Але размовы не адбылося. Між намі, як громаадвод, стаяла Ірыяда Апанасаўна.

— Ну, чым цяпер захапляешся? — пытаю ў Валерыя.

— А навошта яму захапляцца нечым? У яго жонка маладая! — адказвала Ірыяда Апанасаўна.

— Бывае ў вас Валодзя?

— Ён Валерку не пара! — спяшаецца Ірыяда Апанасаўна. — Інжынер, а ажаніўся з нейкай калгасніцай, на людзях сорамна паказацца.

Няёмкае маўчанне.

— Заўтра еду ў вёску. — пачынаю зноў я. — Можна, саставіш кампанію?

— А праўда, Сонечка, — ажыўляецца Валерый. — Давай з'ездзім да мамы. Ні разу не былі пасля вяселля...

— Зноў ты пра тое самае! — усклікае Соня.

— Я не разумею цябе, Валерый, — устрэла маці. — Сонечка стамілася пасля навучальнага года, ёй адпачыць трэба. Ды і табе падрыхтавацца не шкодзіць. Не забывай, што ты завочнік. Мы ж пра цябе клапацімся, як пра роднага. А мама можа і сама прыехаць. Цяпер столькі аўтобусаў...

Спрэчка аднавілася пасля спектакля. Адчуваючы маю падтрымку, Валерый настойваў на сваім: нядобра цэлыя гады вачэй не паказваць дадому, трэба адведаць маці. Ірыяда Апанасаўна і Соня не здаваліся. Маці: «У вёсцы ніхто нас не чакае. І няма чаго там рабіць. А адну Сонечку я не адпусчу». Соня: «Можаш ехаць адзін, трымацца за цябе не стану. Падумаеш, цыганскае золата — інжынер недавучаны». Маці: «Вось і аддай дачку немаведама каму! Ты за ім як за родным, а ён усё ў лес глядзіць. Ніякай удзячнасці». Соня: «Трэба радавацца, што ў горад трапіў».

Валерый вяла адбіваўся. Нарэшце, замаўчаў зусім. Прыціхлі, надзьмуліся і абедзве жанчыны. Маўчанне было настолькі няёмкае, што я стаў развітвацца, адгаварыўшыся, што вельмі заняты. Валерый пайшоў мяне праводзіць.

— Нікуды ты адзін не пойдзеш! — тут жа заявіла Соня.

А маці дадала:

— Дзе гэта бачылі: па начах швэндацца немаведама дзе. Я вас не адпусчу...

І яны павялі з сабою «сіротку», ратууючы яго ад спакусы. Завялі

ў свой цесны мяшчанскі свет, у застаўленую старадаўняй мэбляй кватэру, на тлустую вячэру і пуховую прырну, за якія ён павінен быць удзячны да магілы...

І я зноў прыгадваю нашу сустрэчу, хачу зразумець, што ж здарылася з ветлівай, усё разумеючай з паўслова Соняй і летуценным Валеркам?

Назаўтра Валерый зайшоў да мяне, каб праводзіць на станцыю. Я думаў, што цяпер, без цешчы і жонкі, мы пагаворым шчыра, як бывала раней. Але размовы ў нас ранейшай не атрымалася. Ён з яўнай неахвотай гаварыў пра сваё сямейнае жыццё. Аб рабоце кінуў коратка: «А-а! Справы ідуць, кантора піша...» Пра Ірыяду Апанасаўну прамямліў: «Цешча, вядома, шмат у чым мае рацыю...» І выказаў цяперашняе сваё «крэда»:

«У першую чаргу трэба ўпарадкаваць асабістае жыццё. Студэнтам я прывык усухамятку харчавацца, дык першыя месяцы пасля вяселля не з'ядаў усяго за абедом. А цяпер уцягнуўся. Ведаеш, у іх амаль усе грошы ідуць на яду...». Ён так і сказаў — «У іх...»

Але апошняя фраза прагучэла зусім не асуджэннем. Праўда, яму крыху не падабаецца, што цешча не дае ім, маладым, ні кроку ступіць самастойна, што Соня знаходзіцца цалкам пад матчыным уплывам, а погляды старой наскрозь прапахлі нафталінам. Але ён пацяжэў ад сытасці, не хочацца што-кольвечы мяняць. Ды і навошта? Так спакойней. Валерый ажыўіўся толькі раз: калі заўзята лаяў суседзяў, якія штодзённа плешчуцца пад душам у агульнай ваннай і па паўгадзіны займаюць прыбіральню...

На развітанне ён толькі сказаў:

— Перадасі там старой прывітанне...

Так, ранейшага Валерыя не было...

Мне ўспомніўся той дзень, калі ён і Соня — маладыя, стройныя, прыгожыя — сядзелі за вясельным сталом і ўсміхаліся свайму шчасцю. Мы, людзі старэйшага пакалення, любаваліся імі, зайздросцілі ім, шчыра радаваліся нараджэнню новай сям'і... І вось цяпер я думаю: ды ці тая гэта сям'я, якую мы хацелі бачыць, якую чакалі? Якую карысць прынясе яна людзям, чым адкажа на іх клопаты і ўвагу?

І ці шчаслівыя яны самі?

Тады, у тэатры, Соня сказала:

— Да вяселля Валерый быў больш уважлівы, ласкавы.

— Да вяселля мы часцей хадзілі ў тэатр, — з жалем зазначыў Валерый. — А цяпер усё часу няма, ды і ахвоты. Пойдзеш у тэатр — чарга за паліто, чарга на аўтобус... І абавязкова пасварымся...

Яны ніяк не разумеюць, што затхлы мяшчанскі свет, у якім яны замкнуліся, падаўляе не толькі іх інтэлект, але і ўзвышаныя пачуцці, якія ў іх калісьці былі. Не разумеюць, што шчасце іх не пастаяннае. Ці зразумеюць яны калі-небудзь гэта? І ці не запозна будзе для абодвух?

В. ЛУКАШЭНКА

Барыс САЧАНКА

Мал. Л. Шакинкі

МАЛЕНЬКІЯ АПАВЯДАННІ

Праклятая вайна

Яны сядзелі за нізкім столікам у кутку вакзальнага рэстара-рана і, як гэта часта бывае ў франтавых сяброў, што пасля доўгіх год ростані, нарэшце, спаткаліся і на радасці выпілі, успаміналі былых сваіх таварышаў, ваенныя дарогі, гарады, у якіх давялося некалі пабываць.

— А помніш, Сцёпа, Кенігсберг, — гаварыў той, што сядзеў бліжэй да акна, беручы са стала пачак «Беламору» і дастаючы з яго папяросу. — Нас з табою паставілі тады даглядаць слана...

— Як не помніць? — засмяяўся, адкінуўшыся на спінку крэсла, Сцёпа, мажны, з прыкметнай сівізнаю ў валасах мужчына год сарака пяці. — Тады разбамбілі заапарк, і ўсе звяры разбрыліся па горадзе...

— А каб слон не замёрз — холад жа сабачы быў! — давалі штодзень яму спірт...

— Здрава мы тады пажылі... — летуценна прамовіў Сцёпа. — У твайго цёзкі Пецькі Піскуна, калі ён даведаўся, што мы на такой службе, ледзьве сэрца не разарвалася...

— Слаўны быў хлопец, — сказаў Пятро і зацягнуўся папяросай. — Нас заўсёды блыталі. Ён Пятро і я Пятро, ён Піскун, а я Піскуноў...

— Гэта ж і тады вас зблыталі. Да слана павінен быў ісці не ты, а Піскун. Ха-ха-ха! — зноў засмяяўся, адкінуўшыся на спінку крэсла, Сцяпан.

— Хлопец — быў! Бывала, прынясуць пісьмы — палавіна Піскуна... А мне ні аднаго. Зайздрасць мяне брала. Падсеў я неяк да Пецькі і кажу: «Пецька, навошта ты гэтулькім дзеўкам галовы тлуміш, ты ж усіх у жонкі сабе не пабярэш. Дай мне хоць адзін адрас: ты Піскун, а я Піскуноў, то і не разбярэцца каторая, ты гэта ці не ты пішаш. А мне забавука нейкая будзе, вайна, можа, не так здоўжыцца». Смяецца Пецька. «Выбірай, — кажа, — якую хочаш. — І дастае з кішэні цэлы стос здымкаў. Выбраў з іх адзін, мне паказвае. — Толькі вось гэтай адрас табе не дам, гэта мая. З ёй я, як скончыцца вайна, ажанюся». Я глянуў на здымак — і, паверыш, як бы заважыў мяне хто, вачэй не магу адвесці. Здаецца, і няма нічога асаблівага, дзяўчына як дзяўчына, а глянуў — і ўсё!.. Бываюць, брат, такія.

Пятро змоўк, і праз хвіліну ўжо зусім іншым голасам дадаў:

— А ўвечары таго ж дня Пецька пайшоў у разведку...

— Чакай, чакай, — перапыніў Сцяпан. — Гэта ж ці не табе трэба было ісці ў разведку, ды вас зноў зблыталі...

— Ды не тое, каб зблыталі — у санчасці я быў якраз...

Мне, як знайшлі дзён праз два Пецю Піскуна, камандзір роты казаў:

— Ты павінен быў ісці. Пашанцавала табе. Тады ж уся разведка наша не вярнулася. Ні адзін чалавек...

Яны налілі па чарцы, чокнуліся і зноў выпілі. Пятро прыдавіў пальцам аб попелініцу папяросу, падпёр рукою падбародак, задумаўся. Сказаў ціха, нібы сам сабе:

— Дзіўна, брат, палучаецца іншы раз...

— Што ж тут дзіўнага. Звычайная выпадковасць.

— Усё, усё, брат, дзіўна. І вось гэта, і другое...

— А што другое? — падняў вочы на сябра Сцяпан.

— Ды хаця б тое, што калі загінуў Пецька, пісьмы да той дзяўчыны пачаў пісаць я, — ціха прамовіў Пятро. — Спачатку проста так, пасля па-сапраўднаму. Ад імя Пецькі, як бы ён і не загінуў, як бы я — гэта ён. Скончылася вайна, я паехаў да яе...

— Ну? — аж прыўзняўся Сцяпан.

— Трое дзяцей ужо... Кожнаму б жонку такую зычыў, усім узяла — і хараством, і гаспадарлівасцю. Адным словам, не жонка, а золата... Толькі не па сабе мне іншы раз робіцца, калі я Пецьку Піскуна ўспомню. Гэта ж яго была б жонка, гэта ж не я, а ён бы з ёю жыў, каб я пайшоў у разведку. Прачунся, бывае, уночы, успомню ўсё гэта і да раніцы заснуць не магу... Жонка прыстане: што ды што з табою? А я маўчу.

— Так, — уздыхнуў Сцяпан. І раптам, нібы нешта ўспомніўшы, спытаўся: — А жонку як жа тваю зваць?..

— Маша. Маша Хваенская.

— Маша... Маша Хваенская, — паўтарыў сам сабе Сцяпан і, глянуўшы на гадзіннік, раптам заспяшаўся. — Мне пара, Пеця, праз дзесяць хвілін адыходзіць мой цягнік. Давай вып'ем за Пецьку Піскуна, за ўсіх тых, каго мы пахавалі... І выкінь з галавы ты ўсё гэта, не думай абы чаго, усё роўна тых, што загінулі, не вернеш...

Яны налілі па чарцы і, не чокаючыся, выпілі...

...Сядзячы ўжо ў вагоне цягніка, Сцяпан успомніў размову са сваім франтавым сябрам і зноў паўтарыў уголос: «Маша... Маша Хваенская...» І прыгадаў самую Машу, рослую, з чорнымі агністымі вачыма і чароўнай усмешкаю на губах — такую ён і запамінуў яе з тых дзён, калі разам з ёю вучыўся ў інстытуце. Маша сябрала тады з яго аднавяскоўцам Грышкам Печкураром, які загінуў у першыя ж дні вайны... Нават на фронт не адмабілізаваўся, у бамбёжку... І гэта не хто іншы, а ён, Сцяпан, счакаўшы трохі, даў адрас Машы Пецьку Піскуну...

Прыгадаў усё гэта, і ў такт перастуку колаў вагона стомлена паківаў галавою: «Вайна, што ты нарабіла, праклятая!..»

Фашист

Ён вельмі любіў сваю маці. І з нямецкай акуратнасцю раз на тыдзень пісаў ёй доўгія-доўгія лісты, у якіх не забываўся паведаміць розныя дробязі: што ён еў усе гэтыя дні і дзе начаваў — у мужыцкіх хатах гэтых «русішэ швайнэ», у лесе на хваёвых лапках ці ў акопе. У канцы кожнага ліста ён напамінаў сваёй «лібэ муці», як ён яе любіць і што, як толькі скончыцца вайна, ён абавязкова вернецца зноў дадому, да яе...

Расстрэльваючы кожны дзень па некалькі жанчын у партызанскім краі, куды ён быў камандзіраваны сваім вышэйшым начальствам, ён ні разу нават не падумаў, што гэтыя жанчыны — таксама маці...

Мама

Яна вырасла з татам. Маці сваёй не помніла, нават не ведала, хто яна і дзе цяпер жыве. Ведала толькі, дый то ад людзей, што, калі ёй не было і двух гадоў, маці кінула яе і тату.

Тата рабіў усё, каб і без маці была шчаслівая яго дачка. Ён нібы забываўся на самога сябе — жыў толькі дзеля дачкі.

І ўсё роўна, калі нехта моцна крыўдзіў яе ці біў, яна ніколі не клікала на помач тату, а крычала:

— Ма-ма!..

НЕПРЫМІРЫМЫ ЗМАГАР

Да 100-годдзя з дня
нараджэння Аляксандра
Ільіча Ульянава

Калі мы гаворым пра Аляксандра Ільіча Ульянава, то перад намі ўзнікае вобраз непрымірымага змагага, пераконамага праціўніка царызму, чалавека, які быў для юнага Леніна найвышэйшым аўтарытэтам. І некай забываеш, што чалавек гэты паспеў пражыць толькі 21 год. Юнак, амаль хлопчык.

Ён нарадзіўся ў 1866 годзе ў Ніжнім Ноўгарадзе, адкуль неўзабаве сям'я Ульянавых пераехала ў Сімбірск. Тут Саша паступіў у гімназію. Ён быў не па гадах развіты, сур'ёзны, маўклівы падлетак з уважлівымі, спакойнымі вачыма.

У сям'і яго паважалі не толькі браты і сёстры, але і бацькі. Найгоршай з заган чалавечых Аляксандр лічыў хлусню і ба-язлівасць. Самая нязначная несправядлівасць глыбока абурала яго.

Прырода шчодро адарыла Сашу. Ён вылучаўся рэдкімі здольнасцямі і начытанасцю. Гімназію скончыў з залатым медалем. Юнака захаплялі прыродазнаўчыя навукі, ён паступіў у Пецябургскі ўніверсітэт. Па 16 гадзін у суткі працаваў Аляксандр Ільіч ды яшчэ скардзіўся, што часу не хапае.

У 20 гадоў ён напісаў навуковую працу, за якую быў уда-стоены залатога медала. Прафесары прадказвалі яму бліскую будучыню. Але ён больш за навуку любіў свой народ, прыгнечаны, цёмны і бяспраўны. За яго вызваленне аддаў ён сваё кароткае жыццё.

У снежні 1886 года Аляксандр уступіў у тэарэтычную групу, якая ставіла сваёй мэтай забойства цара. Штурш-ком да стварэння групы паслужыла паліцэйская расправа з дэманстрацыяй студэнтаў 17

(29) лістапада, у 25-ю гадавіну смерці Дабралюбава. Паліцыя арыштвала і выслала з Пецябурга многіх удзельнікаў дэманстрацыі. У адказ студэнты распаўсюдзілі пракламацыю «17 лістапада ў Пецябургу». Тэкст яе напісаў Аляксандр Ульянаў. Канчалася пракламацыя словамі: «Грубай сіле, на якую абавіраецца ўрад, мы проціпаставім таксама сілу, але сілу арганізаваную і аб'яднаную свядомасцю сваёй духоўнай салідарнасці».

Перадавая студэнцкая моладзь, выхаваная ў традыцыях «Народнай волі», звярнулася да бомбы. Але, прызнаючы тэрор як сродак барацьбы з самадзяржаўем, новая група пайшла ўперад у параўнанні з «Народнай воляй». Яна выставіла рад марксісцкіх палажэнняў аб немінучасці перамогі сацыялізму, аб ролі рабочага класа ў рэвалюцыі, аб нацыяналізацыі зямлі і г. д. Тэкст праграмы напісаў Аляксандр Ульянаў.

1 сакавіка 1887 г. група на-радавольцаў выйшла на вуліцу, каб забіць ненавіснага ца-ра. Але замах не ўдаўся, удзельнікі яго былі схоплены і кінуты ў крэпасць. Сярод іх быў і Аляксандр Ульянаў.

...Іх пакаралі смерцю на до-світку 8 мая. Гібель любімага брата ўзрушыла 17-гадовага Уладзіміра Ільіча. «Не, мы пой-дем не такім шляхам, — ска-заў ён. — Не такім шляхам трэ-ба ісці».

ЛЮБІМЫ ПРАВАДЫР ГЕРМАНСКАГА ПРАЛЕТАРЫЯТА

Да 80-годдзя з дня
нараджэння Эрнста
Тэльмана

Сонечным летнім днём 1928 года масквічы сустракалі дэлегатаў VI кангрэсу Камін-тэрна. Шыракаплечы, каранас-

ты чалавек з мужным тварам адказваў на прывітанні, пады-маючы руку ў рабочым салю-це: «Рот фронці!» Гэта быў лю-бімы правадыр германскага пралетарыята Эрнст Тэльман.

Ён нарадзіўся 16 красавіка 1886 года ў Гамбургу і з дзя-цінства зазнаў увесь цяжар паднявольнай працы. У раннім юнацтве сам зарабляў сабе на хлеб, працуючы грузчыкам ву-галю, докерам. У 16 гадоў Эрнст становіцца членам са-цыял-дэмакратычнай партыі, уступае ў прафсаюз, прымае ўдзел у стачках і мітынгх гамбургскіх рабочых.

З 1920 года Эрнст Тэльман у радах Кампартыі Германіі. Та-варыскі, жыццярэдасны, про-сты, ён заваёўвае павагу лю-дзея працы. «Наш Тэдзі» — так называлі яго рабочыя.

На III кангрэсе Камінтэрна ў Маскве ў 1921 годзе Эрнст — пасланец нямецкіх камуні-стаў — сустраўся з Леніным. «Ваш даклад быў вельмі ціка-вы, таварыш Тэльман!» — ска-заў тады яму Уладзімір Ільіч.

У кастрычніку 1923 года Эрнст Тэльман стаў на чале гераічнага ўзброенага паўстан-ня гамбургскіх рабочых. У 1925 годзе яго выбіраюць старшынёй Камуністычнай пар-тыі Германіі. Працоўныя Гер-маніі пасылаюць Эрнста Тэль-мана сваім дэпутатам у рэйх-стаг.

У перыяд нарастання фа-шысцкай пагрозы Тэльман па-пярэджаў: «Гітлер — гэта вай-на!» І заклікаў да барацьбы з вайной, дабіваўся згуртавання ўсіх міралюбівых і прагрэсіў-ных сіл вакол СССР.

Пасля захопу ўлады гітлераў-цамі Эрнст Тэльман узначаліў падпольную барацьбу суп-раць фашысцкай зграі. Аднак 3 сакавіка 1933 года гестапаў-скія шпікі схапілі яго. У за-сценку для Тэльмана быў уста-ноўлены па-зверску жорсткі рэжым. І ўсё ж фашыстам не ўдалося ізаляваць Тэльмана ад партыі, ад антыфашысцкіх ба-рацьбітоў. З-за турэмных кра-таў Тэльман заклікаў усіх сум-ленных немцаў да барацьбы супраць крывавага гітлераўска-га рэжыму, супраць вайны.

16 кастрычніка 1936 года Эрнсту Тэльману споўнілася 50 год. У гэты дзень у турму Маабіт паступілі з розных кра-ін сотні тысяч прывітанняў, пісьмаў, паштовак, тэлеграм. Турэмшчыкі знайшлі прысланы вязню вялікі букет кветак з за-піскай: «Чырвоны Берлін вітае свайго правадыра!».

Ні катаванні, ні здзекі не зламалі Тэльмана. І тады, пас-ля многіх гадоў турэмнага зня-волення, гестапаўцы па-зла-дзейску забілі яго. Гэта адбы-лося ў ноч на 18 жніўня 1944 года ў канцлагеры Бухен-вальд.

НАШ КАЛЯНДАР

Імя бясстрашнага воіна рэ-валюцыі, непахіснага прале-тарскага важака цяпер, як і ра-ней, запальвае сэрцы барацьбі-тоў супраць рэакцыі і фашыз-му, натхняе, кліча ўперад. Тэльман будзе вечна жыць у сэрцах мільёнаў.

ВЕРНАЯ ДАЧКА ПАРТЫІ

Да 90-годдзя
з дня нараджэння
Разаліі Самойлаўны Зямлячкі

«Вы працавалі цудоўна, і Вас... можна павіншаваць з ве-лізарным поспехам», — так га-варыў Уладзімір Ільіч Ленін аб дзейнасці Разаліі Самойлаўны Зямлячкі.

17-гадовай дзяўчынай стала Разалія Самойлаўна на шлях рэвалюцыянера. Запал і ім-кненне — вось чым вызначала-ся Зямлячка ва ўсіх справах, якія яна выконвала па даручэн-ню партыі. Яна была і агентам «Іскры», і адным з арганіза-тараў склікання II і III з'ездаў партыі, і адным з кіраўнікоў узброенага паўстання ў Маскве ў снежні 1905 года і ў кастрыч-ніку 1917 года.

Пачалася грамадзянская вай-на — партыя пасылае Р. С. Зямлячку на палітычную рабо-ту ў Чырвоную Армію.

У гады мірнага будаўніцтва Разалія Самойлаўна зноў на партыйнай рабоце — яна сак-ратар Замаскварэцкага райко-ма партыі ў Маскве, член Паў-днёва-Усходняга бюро ЦК ВКП(б), сакратар Матавіліхін-скага райкома партыі на Ура-ле... На XVIII з'ездзе партыі Разалія Самойлаўна была вы-брана ў ЦК ВКП(б).

Строгая, непахісная, з ра-зумнымі, добрымі вачыма — такая жыве Зямлячка ў памяці ўсіх, хто яе ведаў.

23 красавіка г. г. спай-
няецца 80 гадоў з дня
нараджэння таленавіта-
га беларускага пісьмен-
ніка Змітрака Бядулі.

Яго творы ведаюць і
любяць не толькі ў на-
шай рэспубліцы. Прапа-
нуем чытачам апавядан-
не Змітрака Бядулі, з
якім вы знаёмы са
школьнай хрэстаматый.

стаяла вялікая паліўная міска, у якую
Агата пераліла зацірку з гаршка. Густы
пахучы пар клубіўся над міскай і павя-
лічваў галодны апетыт шчаслівай у гэты
момант сям'і.

Шчасце не мае сваёй асобнай меркі
для ўсіх людзей на свеце, але кожны ча-
лавец мае сваю асобную мерку да шча-
сця і свой асобны погляд на самое шча-
сце...

І шчаслівая сямейка хваталася за
лыжкі.

— Ай! Ай! — запішчэлі дзеткі.

ПЯЦЬ ЛЫЖАК ЗАЦІРКІ

Змітрок БЯДУЛЯ

— Агата! Агата!
— Ну, чаго глотку дзярэш?
— Скора зацірка згатуецца?
— Маеш часу пачакаць трохі, не па-
нясу прадаваць на кірмаш!

Яшчэ не паспела яна адказаць свайму
Антось, які ляжаў на пяколку і стаг-
наў, — ні то ад болю, ні то ад голаду, —
як з усіх бакоў апанавалі яе дзеці — не-
маведама, хлопчыкі ці дзяўчынкі, бо яны
былі адзеты ўсе ў доўгія да пят кашуль-
кі... Запішчэлі яны ўсе ў адзін голас:

— Мамка зацірку гатуе!

І давай скакаць вакол маці і цягнуць
за фартух і спадніцу, як галодныя ваў-
чаняты.

— Мамка, мне дасі!

— Мамка, мне дасі!

І блішчэлі іх галодныя вочы ад рада-
сці...

— Ці-і-ха, каб вы скіслі! — крыкнула
Агата. — Згатаваць не даюць, хоць ты
тут на кавалкі рассыпайся! — і адагнала
іх вілачнікам ад прыпечка...

Гэта было вясной, якраз у тую пару,
калі галадуха пануе па вёсках, калі ня-
ма чым і муху накарміць. Апошні запас
выйшаў, хоць зубамі ляпай; шчаўя яшчэ
нямашака... Горкае цяпер жыццё ў хва-
рага Антося. Ён сам рабіць не можа. Ад-
на толькі жонка працуе на яго і дзяцей.

Учора ёй, Агаце, пашанцавала. Яна
выенчыла ў суседа фунт мукі на за-
цірку.

Вось і гатуе яна для сямейкі снедан-
не... У цёмнай малой хатцы вялікае свя-
та...

Пазіраў Антось на прыпечак і ціха
бурчэў. Ён ведаў, што цяпер Агата вала-
дарніца.

Пазіралі дзеткі з-пад цёмнага тапчана
на вясёлы аганёк у печы і шушукаліся.

Агата ўсё падлівала вады і мяшала за-
цірку вялікай лыжкай. Нарэшце, паста-
віла на стол.

— Гатова! — крыкнуў весела Антось і
давай карабкацца з пяколкі.

— Гатова! Гатова! — запішчэлі дзеткі
і скакалі, як зайчыкі, да стала, дзе ўжо

Антось вылучыў вочы і моўчкі давіўся
гарачай заціркай.

— А каб вас ліханька не ўзяло. Я ж
вам казала — не хапайце, бо гарачая! —
лаяла іх Агата.

Пазіралі, пазіралі яны на гарачую за-
цірку і не вытрывалі — зноў давай есці...
Ажно слёзы каціліся з вачэй. Не з'елі
яшчэ і трэцяй часткі, як у хату ўвайшла
суседка Сцёпчыха.

— Дзень добры!

— Дзень добры!

— Хлеб ды соль!

— Дзе тут хлеб, — зацірку ядзім, про-
сім на снеданне! — кажа Агата.

— Ого! На зацірку і я ахвотніца! —
адказала Сцёпчыха, і яе галодныя вочы
зблішчэлі. Узяла лыжку і спрытна пад-
села да міскі...

Спахмурнеў Антось і толькі ніжэй апу-
сціў галаву.

— Нам і самім мала, — падумаў ён.

З'ела Сцёпчыха адну лыжку і ўзялася
за другую.

— О, каб цябе! — хацеў сказаць Ан-
тось і ледзь стрымаўся. Дзеткі таксама
пачулі небяспеку і, скося пазіраючы на
Сцёпчыху, спрытна запрацавалі лыж-
камі...

— Тры! — чуць не крыкнуў Антось, як
Сцёпчыха зачэрпнула лыжкай у трэці
раз.

— Ратуйце! Ратуйце! — ледзь не пла-
каў ён, як яна апусціла лыжку ў міску ў
чацвёрты раз. А як з'ела пятую, то ўжо
міска была пустая...

— Разбойніца! — крыкнуў Антось на
сваю Агатку, як ужо Сцёпчыха падзяка-
вала і пайшла. — Разбойніца!..

— Ці я вінавата, што яна гэтка свін-
ня! — лемантавала Агата.

І папсулася свята беднай сямейкі.
Спахмурнелі твары.

Кожны думаў: «О-го! Каб лепей я з'еў
гэтыя пяць лыжак заціркі!...»

Няшчасце не мае сваёй асобнай меркі
для ўсіх людзей на свеце, але кожны
чалавец мае сваю асобную мерку да ня-
шчасця і свой асобны погляд на самое
няшчасце.

Вільня, 1912 г.

Мал. П. Уласевіча

БЯСПЛОДНАСЦЬ

«Тры гады назад я нарадзіла мёртвае дзіця і пасля таго, на сваё гора, не магу стаць маці. Дык ці магу я вылечыцца?» — пытае Г. П. з Рэчыцкага раёна. Такая ж самая бяда і ў Н. К. з Глыбоцкага раёна. Ім адказвае акушэр-гінеколаг, заслужаны ўрач БССР В. Папковіч.

На жаль, дарагія Галіна і Ніна, вы не ўказалі свайго адрасу, не напісалі, на што хварэлі, чым лячыліся, ці выконвалі ўсе парады ўрача. Справа ў тым, што завочна, на падставе некалькіх радыёў пісьма, нельга вызначыць дакладную прычыну бесплоднага шлюбу. Гэта вельмі складана, тут патрэбна стараннае медыцынскае абследаванне.

Я ўкажу толькі на некаторыя прычыны, якія выклікаюць гэту вялікую трагедыю — няздольнасць жанчыны мець дзіця. Бадай, самая галоўная з іх — гэта запаленчыя працэсы жаночай палавой сферы. І тут нельга не звярнуцца са словам перасцярогі да жанчын, якія легкадумна рашаюцца на аборт: штучнае перарыванне цяжарнасці выклікае большую палавіну выпадкаў паўторнай бесплоднасці. Вось чаму кожная жанчына, якая адважваецца ісці на аборт, павінна задумацца над тым, што пасля гэтай аперацыі яна, магчыма, ужо ніколі больш не стане маці.

Аперацыйныя ўмяшанні ў часе родаў і пасляродавыя захворванні таксама могуць быць прычынамі бесплоднасці. Немалую ролю адыгрываюць і іншыя захворванні: туберкулёз, хваробы крыві і абмену рэчываў (галоўным чынам атлусценне), хранічнае атручэнне алкаголем, нікацінам, недахоп у ежы вітамінаў.

Псіхічны стан таксама ўплывае на здольнасць жанчыны зацяжарыцца. Працяглае, з меся-

ца ў месяц, з году ў год расчараванне, страх, што цяжарнасць ніколі не наступіць, траўміруе цэнтральную нервовую сістэму, выклікае спазмы, павышае ўзбуджальнасць. Гэта перашкаджае наступленню цяжарнасці, замаруджае выздараўленне (калі жанчына лечыцца).

Паколькі прычын бесплоднасці шмат, то і спосабы лячэння могуць быць самыя разнастайныя. Тут і лекавыя воды, святло- і гразельчэнне, электралячэнне, азанерыт, парафін, тут і курорты, санаторны рэжым, гарманальныя прэпараты, масаж.

Звычайна жанчыны, якія пакутуюць ад бесплоднасці, звяртаюцца да ўрача толькі тады, калі пачаўся хранічны запаленчы працэс, утварыліся спайкі. У такіх выпадках трэба набрацца цяроўнасці, бо лячэнне павінна быць актыўнае і працяглае. Шляхам комплекснай тэрапіі нярэдка ўдаецца вылечыць ад бесплоднасці нават жанчын з двухбаковым запаленым працэсам прыдаткаў маткі. Аднак трэба памятаць, што дабіцца такога стану, пры якім жанчына адчувае сябе здаровай, значна лягчэй, чым аднавіць здольнасць да зачатку. Часта пасля аднаго або двух курсаў лячэння жанчына адчувае сябе лепей, становіцца працаздольнай і больш не ідзе да ўрача — лічыць, што яна здаровая. Цяжкая памылка! Атрыманы эфект неабходна правярыць, замацаваць, а для гэтага хворая павінна знаходзіцца пад назіраннем ўрача.

Лячэнне жаночай бесплоднасці даволі працяглае, складаецца з некалькіх этапаў. Таму не падавайцеся адчаю, не губляйце вытрымкі і цяроўнасці, не патрабуйце ад ўрача хуткіх вынікаў. Трэба даводзіць лячэнне да канца, дакладна выконваць урачэбныя назначэнні.

цаў. Справаздача іх займае дзесяткі старонак, там падрабязна разбіраюцца і ацэньваюцца ўсе бакі жыцця. Я ж спынюся на галоўным. Гэтым галоўным усе, хто пабыў у хунза, называюць чыстату.

Вось апісанне іх вёсак.

Каменныя дамы (у іх няма будаўнічага лесу) стаяць толькі з аднаго боку вуліцы. Вялікія вокны павернуты на паўднёвы ўсход. Вакол дома і ўздоўж вуліцы — дрэвы, кусты. Ні хлявоў, ні паветак. Прыбіральні за 150—200 метраў ад дома, добраўпарадкаваныя, адна на тры-чатыры гаспадаркі. Харчовыя прадукты захоўваюцца на першым паверсе дома або ў падвале. Ніякай жывёлы — ні кароў, ні авечак, ні курэй — каля дома няма. Агульнавясковы (або на некалькі сем'яў) хлёў за два-тры кіламетры ад вёскі. На вуліцы не валяюцца каровіны «лепяхі», не зацякае гноевая жыхжа ў калодзеж. Няма мух.

Вывад, які зрабілі вучоныя, вядомы любому першакласніку — «чыстата — залог здароўя». Тут быў той рэдкі выпадак, калі непісьменныя людзі, у якіх не было ўрача і якім ніхто не чытаў лекцыі, — рабілі так, як найлепей з медыцынскага пункту гледжання.

Зразумейце мяне правільна — я зусім не агітую сёння ж разбурыць адну палавіну вёскі і знесці ўсе хлявы. Хоць, магчыма, у будучым многае з вопыту хунзахутаў мы выкарыстаем, сёння гутарка ідзе пра іншае.

Сышоў снег, і на раскіданай зямлі раптам з'явіліся груды ўсялякага смецця. Калі не прыбраць яго своєчасова, праз тыдзень ужо заважываюцца, закапашваюцца ў ім шматтысячная армія мушын і лічынак. Знішчыць лятаючых мух куды цяжэй. Або іншы прыклад — скрабок ці мокрая ануча ля дзвярэй. Рэч простая і танная, а як рэдка сустранеш яе на ганку нашых дамоў! І заносіцца з абуткам грязь, потым высыхае, расціраецца на пыл, ветрам пераносіцца з месца на месца, трапляе ў рот, у лёгкія у ранкі і драпіны. А ў тым пыле — мільярды мікробаў, вірусаў. І потым здзіўляецца мама ці бабуля:

— Адкуль што бярэцца! Здаецца, цэлы месяц дзіця на вуліцу не выводзілі, а глядзіш — запаленне лёгкіх.

З надыходам цёплых дзён трэба выставіць зімовыя рамы. Чаму? Справа ў тым, што нават памятае шкло затрымлівае да 18 працэнтаў сонечных праменняў. Брудныя (а за зіму яны абавязкова забрудзіліся), падвойныя

УРАЧ РАІЦЬ

шыбы затрымліваюць больш палавіны. Між тым народная прыказка нездарма гаворыць: «У доме, дзе часта бывае сонца, рэдка бывае ўрач». Прамыя сонечныя промні вельмі хутка забіваюць усе віды мікраарганізмаў. Нельга не сказаць і пра такое захапленне многіх жанчын — фіранкі, штормы, аконныя кветкі. Праўда, увечары штормы патрэбны, але навошта яны раніцай? Чым раней вы іх адсунеце, тым будзе лепш. І кветкі стаўце на падоконнік не вельмі пышныя, не занадта шыракалістыя.

Аб карысці свежага паветра гаварыць не трэба. Аскрозь і ўсюды ў вясковых дамах няма фортак. А калі і ёсць, то адчыняюцца рэдка. Трэба ведаць, што для здароўя небяспечныя толькі скразнякі, таму адчыняць форткі або вокны трэба з аднаго боку дома або кватэры. Скразнякі ў часе праветравання няхай будуць, аднак перад гэтым неабходна працёрці мэблю і падлогу мокрым анучай, каб парыў ветру не растрывожыў слой старога пылу.

Калі жывёлы з хлява пачынаюць выганяць на пашу, многія гаспадыні перастаюць перад даеннем мыць вымя. Маўляў, навошта мыць, яно ж цяпер чыстае. Вядома, калі карова стаіць у хляве, вымя бруднейшае. Але і на балотце, на полі дастаткова крыніц забруджвання. Напрыклад, палачкі такіх страшэнных хвароб, як тулярэмія і склерома, часцей за ўсё сустракаюцца на балотнай траве.

Настаў час, калі не адзін толькі заробак вызначае дабрабыт чалавека. Калі не паколькасці прагледжаных кінакарцін вызначаецца яго культурны ўзровень, і не па ўменню чытаць і пісаць — пісьменнасць. Чалавек, які не прывык захоўваць санітарна-гігіенічныя правілы, не можа цяпер лічыцца культурным і пісьменным.

У кароткай заметцы нельга раскажаць пра ўсе гігіенічныя нормы. Ды гэтага і не трэба. Важна, каб вы зразумелі, што здароўе, даўгалецце, а часта і само жыццё ў многім залежаць ад вас саміх. А зразумеўшы, паглядзі навокал — ці ўсё ў вас у пакоі, у кватэры, у доме, на двары зроблена так, як належыць.

В. САЛАУХІН
урач.

ПАДСОБНЫЯ ПАМЯШКАННІ У ДОМЕ

Не ператварайце гарышча ў склад рознага хламу: старой мэблі, кніжак, часопісаў. Калі надарыцца пажар, усё гэта лёгка ўспалымнеецца.

На гарышчы можна толькі сушыць бялізну. Пастаўце там скрыню ці бочку з пяском, пакладзіце рыдлёўку. На ўбіты ў сцяну цвік павесце лямпу. Не трэба лямпу ставіць на падлогу, бо тады яе можна незнарок перакуліць і выклікаць пажар. Спускаючыся ўніз, патушыце лямпу. Адыходзячы нават на кароткі час, не пакідайце на гарышчы запаленай лямпы.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Сцены, выкладзеныя фаянсавымі пліткамі, мыюць вадой з нашатыром.

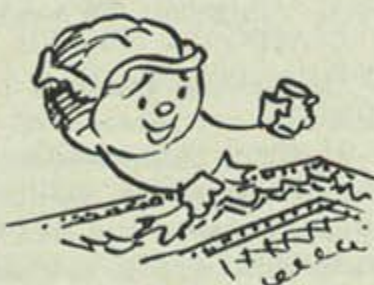
Пафарбаваныя маслянай фарбай сцены лёгка адмываюцца цёплай вадой з пітной содай. Пасля гэтага пратрыце іх анучай, намочанай у чыстай вадзе, а затым сухой анучай.

Аконныя шыбы лёгка адмыць, калі падліць у вадку 1—2 сталовыя лыжкі нашатырнага спірту або солі і затым пратрыце іх сухой анучай.

Дашчаная падлога добра адмываецца, калі падліць у вадку 2—3 сталовыя лыжкі нашатырнага спірту.

Пыл з паліраванай мэблі здымаецца мяккай анучай. Плямы можаце зняць сумессю, прыгатаванай з солі і алею. Змажце забруджаныя месцы гэтай сумессю, затым добра пратрыце суконкай.

З папярковых абажураў пыл здымаецца сухой анучай, а забруджаныя месцы асцярожна ачысціце гумкай. Сляды ад мух адмываюцца бензінам.

Каляровы дыван можна асвятляць, калі пратрыце яго кавалачкам тканіны, змочанай расолам квашанай капусты.

Столь і сцены абмываюць мокрай анучай, прымацаванай да шчоткі з доўгай ручкай. Калі сцены пафарбаваны маслянай фарбай, іх лепш памыць халоднай вадой, разбавіўшы ў ёй 2—3 сталовыя лыжкі мыльнага парашку, а затым выцерці сухой анучай.

Канану чысціць соллю і шчоткай. Забруджаныя месцы натрыце воцатам, напалавіну разведзеным вадой.

Люстэрка праціраюць кожныя дзесяць дзён анучай, змочанай дэнатура-там, або цёплай вадой, у якой раствараюць крыху сінькі. Сінька надае бляск. Калі люстэрка высахне, пратрыце яго мяккай паперай. Люстэрка нельга чысціць нашатырным спіртам.

ЦІ ўСЁ ВІ ВЕДАЕЦЕ ПРА ПЛЯМЫ!

Каб плямы зніклі без знаку, неабходна памятаць некаторыя правілы. Перш за ўсё: якая ў вас тканіна, якое паходжанне плямы? Праверце прэпарат спачатку на невялікім кавалачку гэтай тканіны, або на падгібе адзежы, або на запасах на швах.

Выводзіць плямы трэба з левага боку, паклаўшы на тканіну кавалачок прамакальнай паперы або лігніну.

Пляму чысціць (нельга церці!) тампонам з ваты, кавалачкам белай шарсцяной тканіны або мяккай шчоткай. Тампонам змочваюць месца вакол плямы, паступова набліжаючыся ад краёў да сярэдзіны. Тады пляма не будзе расплывацца, не астанеца зацёкаў. Пачынаюць чысціць са слабага раствору, паступова павышаючы яго канцэнтрацыю.

Калі тканіну можна мыць, то замыўце забруджанае месца, азначыўшы контуры плямы белай ніткай.

Плямы ад гразі. Запэцканае месца пачысціце мокрай шчоткай, дайце тканіне прасохнуць. Калі яе можна мыць, то забруджанае месца лепш за ўсё замыць у цёплай мыльнай вадзе. Калі пляма ўсё-такі не знікне, апусціце яе ў насычаны раствор воцату ў вадзе. Майце на ўвазе: для чысткі рэчаў з нейлону воцат ужываць не трэба! Каб зняць пляму з плашча, карыстаўцеся тампонам, змочаным у воцатнай вадзе (на 1/2 літра вадкі — 3 сталовыя лыжкі воцату).

Плямы ад чырвонага віна і фрунтаў па магчымасці трэба здымаць як мага хутчэй. Для гэтага нацягніце тканіну з плямай над міскай або вядром і ліце на пляму вар да таго часу, пакуль пляма не знікне.

Старыя плямы праціраюць растворами лімоннай кіслаты (чайная лыжка кіслаты на шклянку вадкі).

Палатняны абрус, заліты віном, можна вычысціць, калі апусціць яго ў цёплае, а затым у кіпячае малако і памыць у цёплай вадзе з мылам.

Плямы ад тлушчу. Каб зняць свежыя тлушчавыя плямы, адразу ж пасыпце іх соллю і старанна вытрыце хлебам або прамакальнай паперай. Добрым сродкам з'яўляецца таксама зубная паста. Намажце пастай пляму, дайце высахнуць, а затым пачысціце шчоткай.

Тлустыя плямы на шоўку або тонкай шарсцяной тканіне можна зняць, калі іх адразу пасыпаць талькам. Знізу пад тканіну пакладзіце прамакальную паперу. У такім становішчы адзенне павінна заставацца не менш 12 гадзін. Затым тальк страціце, месца плямы папрасуйце цёплым (не гарачым!) прасам праз прамакальную паперу.

Старыя тлустыя плямы на тоўстай цёмнай шарсцяной тканіне здымаюць бензінам або шкпінарам, пасля чаго выціраюць чыстым шматком, змочаным у гарачай мыльнай вадзе, і палашчуць чыстай цёплай вадой.

Чарнільныя плямы, усё роўна на якой тканіне, здымаюцца, калі адразу ж насыпаць солі на пляму і заліць лімонным сокам. Пасля знікнення плямы тканіну трэба выпаласкаць у вельмі вялікай колькасці вадкі.

На каляровай кашулі або кофточцы гэтыя плямы можна здымаць наступным чынам: падагрэйце прас, перавярніце яго, пакладзіце на яго тканіну з плямай і націраюць па сухому мылам, пасля чаго пачысціце мокрай шчоткай.

ДЭФІЦЫТНЫЯ СОСКІ

У мяне нарадзіліся блізняткі — дзве дзяўчынкі. Вядома, як і кожная маці, я шчаслівая гэтым. Пялёнак, распашонак і іншага пасажу хопіць на дваіх, не было толькі сосак. Ну, думаю, гэта дробязь, паслала мужа купіць. Але ў аптэцы Нова-Барысава яму сказалі:

— Соскі? Што вы, у нас іх паўгода як няма!

Такі самы адказ быў атрыман і ў Барысаўскай аптэцы. Пайшоў у раймаг. А там былі соскі, ды за дзень іх раскупілі.

Адна знаёмая парайла мне звярнуцца да другой знаёмай: кажуць, нібыта ў яе ляжаць дзве соскі. Пабегла я туды. Але дзе вы бачылі! «Мне, кажа, самой праз два месяцы раджаць!»

Я разумею: пакуль што прыходзіцца мірыцца з недахопам некаторых рэчаў, ды зрэшты без іх можна і абысціся. Але вось мірыцца з дэфіцытам такога тавару, як соскі, ніяк нельга.

Дзядзькоў і цётан, хто гэтак спланаваў, трэба было б хаця на адзін дзень пасадзіць няньчыць двойню без сосак. Думаю, пасля такога выпрабавання яны б ніколі не забываліся на такую «дробязь».

Л. РЫБАК

ДЗЯКУЙ ДОБРЫМ ЛЮДЗЯМ!

Вялікае гора напаткала нас: згарэў дом з усім набыткам, загінуў у агні сыноч Васька, яму было чатыры гадкі. Пахавалі мы сына і ідзем куды вочы глядзяць: няма ні хаты, ні прытулку. Ды толькі налгас не пакінуў нас у бядзе. Далі нам жыллё, далі грошай, збожжа, выдзелілі набама з грамадскай фермы.

КУЛІНАРЫЯ

МЯСНАЯ САЛАТА

Зварыце яйкі і бульбу, абярыце, астудзіце. Смажаную цяляціну, бульбу, агуркі, яблыкі, яйкі нарэжце на дробныя кубікі, дадайце кансерваваны зялёны гарошак (або свежы адвараны). Усё гэта перамяшайце з 3—4 лыжкамі маянэзу. Запраўце па смаку соллю, дробачкай цукру, воцатам, гарчыцай. Пакладзіце ў шклянны салатнік. Заліце рэшткамі маянэзу, пасыпце дробна насячаным зялёным пятрушкі. Упрыгожце лісточкамі зялёнай салаты або іншай гароднінай, у залежнасці ад сезону.

На 300—400 г смажанай цяляціны — 200 г бульбы, 100 г салёных агуркоў, 100 г яблыкаў, 100 г кансерваванага або свежага зялёнага гарошку, 1—2 яйкі.

САЛАТА З СЕЛЯДЦА

Вараную бульбу абярыце, астудзіце, нарэжце на тонкія кавалачкі. Філе ачышчанага і вымачанага селядца нарэжце на касыя палоскі шырынёй 2 см. Ачышчаную цыбулю і яечныя бялкі нарэжце дробнымі кубікамі. У круглы шклянны салатнік пакладзіце слямі бульбу, пасалішы, пасыпаўшы перцам, цыбуляй і бялком; слой бульбы перакладайце слоём селядца. Прыкрыйце бульбай, заліце маянэзам. Упрыгожце кружочкамі салёнага агурка, памідораў, морквы, галінкамі пятрушкі. Падавайце як закуску.

ТРАСКА, ПРЫПУШЧАНАЯ У ТАМАТНЫМ СОУСЕ, З ГАРОДНІНАЙ

Парцыённыя кавалкі рыбы прыпусціце са спецыямі пры слабым кіпенні на працягу 12—20 мінут. Затым пакладзіце ў глыбокае блюда або талерку,

побач — вараную бульбу. Заліце таматным соусам з гароднінай і прагрэйце 1—2 мінуты. Падаючы на стол, пакладзіце на рыбу кружочкі ачышчанага пімона і ўпрыгожце зялёным.

СВІНІНА СМАЖАНАЯ З ЯЙКАМІ

Зачышчаную мякаць карэйкі або задняй нагі нарэжце ўпоперак валокнаў на парцыённыя кавалкі. Кожны кавалак адбіце секачом, надайце яму круглую форму, пасыпце соллю і перцам і абсмажце з абодвух бакоў да гатоўнасці. Асобна спячыце яечню.

Пры падачы смажаную свініну паліце мясным сокам, зверху пакладзіце яйка і пасыпце зялёным пятрушкі або кропам. На гарнір — зялёны гарошак і смажаная бульба; замест зялёнага гарошку можна падаць салёны агурок.

500 г свініны, 2 ст. лыжкі топленага сала, 4 яйкі, зялёныя пятрушкі, перац, соль, гарнір.

КУРАНЯ ПАД СОУСАМ

Кураня разрэжце на чатыры часткі, пасаліце і тушыце на масле з карэннямі і цыбуляй (іх кладуць цэлымі). Затым заліце яго булёнам або вадой, укіньце перцу, кавалачак лімоннай скарынкі. Гатовае кураня дастаньце з каструлі, сок

заліце соусам, закіпяціце, працадзіце і заліце ім кураня. У соус можна пакласці нарэзаныя на тонкія скрылёчкі баравікі, шампіньёны, зялёныя пятрушкі, лімонны сок і смятанку. Пад канец можна дадаць жаўток (пасля гэтага соус не кіпяціць).

Гарнір: вараная цвятная капуста, тушаны рыс, макаронны.

На адно кураня патрэбна 60 г карэнняў (галоўным чынам сельдэрэю), 1 цыбуліна, 1 ст. лыжка масла, перац, соль, лімон.

Для соуса — 40 г масла, 20 г мукі, 2 ст. лыжкі смятанкі або малака, 1 жаўток, гваздзіка, зялёныя пятрушкі, соль.

ЦЯЛЯЧАЯ ГРУДЗІНКА, ФАРШЫРАВАНАЯ ПА-ПОЛЬСКУ

Грудзінку прамыйце, нарэжце па храстковай частцы рэбраў, затым пераламайце і аддзяліце косці ад храсткаў.

Падтрымліваючы грудзінку рукой, пастаўце яе вертыкальна так, каб яна рэбрамі абাপіралася аб стол, і, асцярожна націскаючы на мяса паміж рэбрамі, здыміце яго з рэбраў. Грудзінку, ачышчаную ад касцей, пакладзіце на стол і нажом разразайце мяса паміж плеўкамі ў тым месцы, дзе яно само падзяляецца на два слаі плоскіх мышцаў, каб атрымалася так званая «кішэня».

Прыгатуйце фарш: чэрствую булку вымачыце ў малаце і, не выціскаючы, прапусціце праз мясарубку. Масла сатрыце з жаўткамі, дадайце булку, дробна нарэзанае зялёнае, соль, перац, нацёрты мускатны арэх, 20—30 г тоўчаных сухароў, збітыя ў пену яечныя бял-

кі (фарш павінен быць густы, каб яго можна было браць лыжкай). Мяса пасаліце зверху і ўнутры, пасля чаго запоўніце «кішэню» фаршам і зашыце.

Тлушч разагрэйце на блясе або патэльні, пакладзіце мяса і пастаўце ў духоўку, папырскаўшы вадой. Пячы трэба каля 1—1,5 гадзіны, перыядычна паліваючы тлушчам. Па меры выпарвання соуса падлівайце вадку. Гатовую грудзінку дастаньце, выцягніце нітку, якой яна была зашыта, і нарэжце на тоўстыя кавалкі. Акуратна пакладзіце на прадаўгаватае блюда. Заліце соусам. Падавайце з бульбяным пюрэ, салатамі з сырой гародніны.

На 800 г цялячай грудзінкі патрэбна 60 г тлушчу. Фарш: 20—30 г тоўчаных сухароў, 1 лыжка дробна нарэзанага кропу, 80 г чэрствай булкі, 1/8 л малака, 2 яйкі, 40 г масла, 1 лыжка дробна нарэзанага зялёнага пятрушкі, 1/4 лыжачкі нацёртага мускатнага арэха, молаты перац (некалькі гарошын), соль.

ПІРОГ З ЯБЛЫКАМІ

Замясіце рукою масла з мукой, дадайце соль, цукар, жаўткі і смятану. Гатовае цеста пастаўце на холад. Назаўтра падзяліце яго на дзве часткі, адзін «пласт» (таўшчыня — як тупы бок нажа) пакладзіце на бляху, наверх тушаныя з цукрам і карыцай яблыкі, накрыйце другім пластом цеста. Пірог пачэцце на сярэднім агні. З гэтага ж цеста можна прыгатаваць і пірог з вішнямі.

Цеста: 500 г мукі, 250 г свежага масла, 2 ст. лыжкі цукру, 3 жаўткі, крыху солі, 3 ст. лыжкі смятаны.

Начынка: 1 кг яблыкаў, карыца і цукар па смаку.

І мы сталі памалу разжывацца. А тут новае няшчасце: загінула карова. «Не гаруйце!» — сучашаюць аднавяскоўцы. Прывялі ў двор карову бясплатна: праўленне так паставіла.

Цяпер мы зноў жывём у дастатку. Нядаўна нарадзілася дачушна, і гэтым рады, хоць цяжка забыць перажытае. Што б з намі было, каб не помач добрых людзей, роднага калгаса! Дзякуй ім ад шчырай душы! І асабліва мы ўдзячны нашаму старшыні Лісіцыну Івану Арсенцьевічу. Ён не чакаў, пакуль мы папросім ратунку, а падымаў людзей, і ўсе памагалі чым маглі.

Дзякуй добрым людзям!

Тарэса і Аляксандр СОБАЛЬ

Калгас імя Калініна.
Астравецкі раён.

* * *

Аднойчы мой муж вяртаўся з работы ўвечары. Было цёмна. Ён ехаў на веласіпедзе, раптам яго асяліла сустрэчная машына. Ён стукнуўся ў сустрэчнага веласіпедыста, які ехаў за машынай. Адбылася аварыя, і мой муж атрымаў сур'ёзныя пашкоджанні. У бальніцу даставілі яго ўжо ноччу. Дзяжурная медсястра Тамара Абцешна аказала першую дапамогу. Аднак прыйшлося выклікаць і ўрача. Надвор'е стаяла вельмі дрэннае — дождж, гразь, і ўрачу трэба было пеша ісці два кіламетры да бальніцы. Аляксандра Іванаўна Злотнік не палічылася ні з чым, яна прыйшла і зрабіла ўсё неабходнае.

Мой муж зараз здаровы, і мы разам з ім шлём Аляксандры Іванаўне Злотнік падзяку такую вялікую, як наша родная зямля, і гарачую, як наша сонца. Мы жадаем ёй шмат гадоў жыцця.

Е. ПІЛЬКЕВІЧ

Калгас «Шлях да камунізма»
Нясвіжскі раён.

Модне

КОСТИУМУ
вiosenne

1. Касцюм з тканіны ў клетку. Жакет прыталены вытачкамі, зашпіляецца на 4 вялікія гузікі. Накладныя кішэні з гладкай тканіны. Злёгку расшыраная ўнізе спадніца кроіцца з двух палотнішчаў. Уверсе кішэні з клапанамі. Уперадзе на спадніцы ў шво закладзена складка, шырока адстрочаная. Размеры 44—48.

2. Касцюм з шэрсці. Жакет аздоблены ўверсе клапанамі. Прапазныя кішэні з клапанамі ўшыты ў шво. Каўнер з адваротамі. Спадніца прамая. Размеры 44—52.

3. Касцюм з аднатоннай тканіны. Прылягаючы жакет без каўняра, застэжка на стык на паветраныя петлі. Спінка і перад з выкрайнымі бачкамі. Прамая спадніца з прапазнымі кішэнямі.

4. Касцюм з каляровай шэрсці. Прамы жакет са швом на спінцы. Адкладны каўнер. Застэжка на 3 гузікі, ад каўняра да палавіны даўжыні жакета. Кішэні — з шырокімі клапанамі, якія зашпільваюцца на гузікі. Спадніца расшырана дзвюма бантавымі складкамі, застрочанымі на 25 см ніжэй таліі. Размеры 44—48.

5. Касцюм з тканіны ў клетку. Двухбортны жакет з выкрайнымі бачкамі з блізка пастаўленымі гузікамі. Адкладны каўнер і манжэты з аднатоннай шарсцяной тканіны. Размеры 44—50.

1 выкройка = 3 сукienki

Express

ПА АДНОЙ ВЫКРАЙЦЫ — ТРЫ СУКЕНКІ

1. Модная сукенка з падоўжанай таліяй. Спінка цэльнакрое-ная. Перад сукенкі з выкрайным бачком (так званы француз-скі крой). У гэтай сукенцы цікавы выраз каўняра. Ён аздоб-лены бейкай, якая прадоўжана на блузе. Засцежка на паветра-ныя петлі. Бейка выкройваецца цалкам для каўняра і засцежкі. Спадніца расшыраецца ўнізе ад клубоў.

Эфектная дэталі ў гэтай сукенцы — аздаба нішэнняў клапа-намі.

2. Камбінаваная сукенка з тканіны двух колераў. Сукенка кроіцца па тыпу мадэлі № 1. Пры кроі пераду неабходна ўлі-чыць наступнае: кроіць правую полачку на 5 см больш, а ле-вую на 7,5 см больш (для засцежкі). Шырыня каўняра каля 8 см.

Спадніца з тканіны ў шырокую палоску, злёгку расшырана ад клубоў уніз.

3. Сукенка з гладкай шэрсці. Спадніца расшыраецца банта-вой складкай, якая закладаецца спераду. Выкрайка блузкі застаецца без змены, толькі няма засцежкі. Блузка зашпіляец-ца на спіцы на замок «маланку».

Выкрываючы спадніцу, трэба дадаць па 20 см на складкі. Размеры ўсіх сукенак ад 44 да 56.

(Мадэлі польскага часопіса «СВЯТ МОДЫ», вясна 1966 г.)

На першай старонцы вокладкі — малюнак Ю. Пучынскага.

На чацвёртай старонцы вокладкі — танцавальная група Дзяр-жаўнага народнага хору пад кіраўніцтвам Генадзя Цітовіча. Фота М. Рубінштэйна.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕ-ВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

АТ 03420. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 30/III 66 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 170710 экз. Зак. 116.

Дзяржаўная бібліятэка БССР
Ім. Я. І. Янкіна

3H//793413(050)

8000000226 15 18

